દીનકર-મણી

બુકસેલર સાકરલાલ બુલાખીદાસ
ગાંધીરોડ—અમદાવાદ.

કીંમત રૂ. ૦-૧૨-૦.

तत् सत् परमात्मनेन नमः

શ્રી નવીન

દીનકર-મણી

સાકી મણીલાલ ઘેલાભાઇની પરવાનગીથી

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા

બુકસેલર સાકરલાલ બુલાખીદાસ.

ઠે. રીચીરોડ, બાલા હનુમાન પાસે,–અમદાવાદ.

સંવત ૧૯૮૫ સને ૧૯૨૯

કી. ૦–૬–૦

આવૃત્તિ ૩ જી

પ્રત ૨૦૦૦

મુદ્રક:–પુરૂષોત્તમ શંકરદાસ 'ઉત્કૃષ્ટ મુદ્રણાલય'
ફર્નાન્ડીઝ બ્રીજ, રીચીરોડ–અમદાવાદ.

तत् सत् परमात्माने नमः

श्री नवीन

દીનકર-મણી.

मंगलाचरण.

उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानम वसादयेत् ।
आत्मै वह्यात्मनो बंधु रात्मैव रिपुरात्मनः ॥

અર્થાત—મન વશ કરીને જીવે પોતાનો ઉદ્ધાર કરવો. આત્માનો અનાદર નહીં કરતાં સદ્‌ગતિ કરવી. અર્થાત ધાત એટલે અધોગતિ કરવી નહીં, કારણ મન એજ બંધ તથા મોક્ષનું કારણ છે અને મન એજ શત્રુ તથા મીત્ર છે.

ઇશ્વર સ્તુતિ.

દીન દયાળુ દયા કર કાંઇ, સંસાર સ્વપ્ને રહું હું મુઝાઇ;
લેખ લખેલા ફળાએ ન કાંઇ, ચઢતી ઉતરતીની પળમાં સગાઇ;
વૈભવ આપો પળની માંહી—દીન દયાળુ.
અસત્યની વાદળી જગમાં છાઇ, સત્ય જગમાં ગયુંરે સુકાઇ;
સત્ય સમાધી અરપો મલકાઈ, દેવ દયાળુ તુજ સ્મરણ અતી સુખદાઇ;
સેવક તારો દયા કરો ક્યાંઇ—દીન દયાળુ.

પ્રકરણ ૧ લું.

ચંપકલાલ અને મેના.

મણીપુર કરીને એક સુંદર નગર છે. તેની પુર્વ દિશાએ સુંદર સરિતા પોતાના નિર્મળ જળનો પ્રવાહ નિશદીન ચલાવ્યા કરે છે. તેની પશ્ચિમ દિશાએ એક શુશોભીત નિર્મળ જળનું સરોવર શોભી રહ્યું છે. ઉત્તર દિશાએ સુંદર બાગ બગીચા આવી રહ્યા છે. અને દક્ષિણ દિશાએ સમુદ્રની ભરતીઓટ આવ્યા કરે છે. ત્થા એક વેરાન જંગલ સદાકાળ તે નગરીને અદ્‌ભિત બનાવી રહ્યું છે. સમુદ્ર કિનારે ભુવનેશ્વરી માતાનું દેવલ છે. તે દેવલ માંહેની માતાની મૂર્તિનો ચિતાર ઘણા લાંબા વખતથી આ જગ્યાએ બિરાજ્યમાન થયો હોય તેવો લાગે છે. શહેરની ચારે બાજુએ અત્યંત શાન્તીને આપનાર ત્થા નવા નવા ફળ બક્ષનાર વૃક્ષવાળી વાડીઓ વીંટલાઇ વળી છે. પ્રાતઃકાળનો સમય છે પુર્ણીમાનો ચંદ્ર પોતે સૂર્ય દેવતાની સ્વારી આવતી જોઇ પ્રકાશ રૂપી પાથરેલ પૃથ્વીપરની ચાદર જેમ તેમ સંકેલી લઇ જવા રજા માગતો હોય તેવું લાગે છે પ્રભુના પ્રેમી ભકતો તાલમૃદંગ લઇ પ્રભાતીયાની લહેરમાં પડયા છે. કુલટા સ્ત્રીઓ ધણીને ધમકાવતી પોતાના પ્રીય છોકરાંને પુરવાણી બોલી પાસામાં ચપટી ભરતી જોવામાં આવે છે. દેવ દેવાલયોમાં ઝાલર નાગરાંના નાદ થઇ રહ્યા છે. આવા વખતમાં એક પ્રમુગ્ધા. ઘંટીના ઘોરથી જબકી જાગી પોતાના હાથમાં બેડું લઇ માત પીતાની આજ્ઞા માગી. જળ લેવા સંચરી.

હરિગીત છંદ.

ગ્રહી હસ્ત બેડું હોંશથી, પ્રીય લટકે મટકે ચાલતી;
રંગે ભર્યા જુવન શાણી, ચક્ષે ચૌદુ નિહાલતી. ૧
આવી પ્રીયા પૂર બહાર તે, શુદ્ધ સરિતાને તીરે;

કર્યું દંત ધાવન હોંશથી સતીએ નદીના શુભ નીરે. ૨
વળી સ્નાન શુભ પેરે કર્યું સ્રીએ નદીના નીરથી;
કરી કાન્તી શુદ્ધ શરિરની, શોભા રહી છે ચારથી. ૩
પહેરેલ કંકણુ કરવિષે, તે શોભતાં ભભકાભર્યાં;
લટકાને મટકા ચટકા સાથે, ભોગીઓનાં મન હર્યાં. ૪
બાજુવે કડુ છે હેમનું અને કાચલી બહુ શોભતી;
પહેરેલ અણુવટ વીંછીયાથી પ્રેમદા બહુ ઓપતી. ૫
દાંત દાડમ બીજ સરખા, ગોરી ગાલ ગુલાલ છે;
હોષ્ઠ પરવા ખાંસમા, વળી કપાળ તેનું વિશાળ છે. ૬
મહીં ખુંદણું શોભે અતી ઘણું બોરિંગ સમ છે ચોટલો;
તેહ હસ્ત આગલી ચોળા સરથી ચુડો પહેર્યો છે ભલો. ૭
અતી જાય સ્તનની કઠીણુતા વલી પેટ તો પાતાળ છે;
જાગુ કુંલી સ્થંભ ગોરી નીત બગોલા કાર છે. ૮
કટાર સરખી કેડને વળી ચણીયો ચોળી ઓપતી;
ઉભી સરિતા મધ્યમાં તે સુંદરી બહુ શોભતી. ૯

ભુજંગી છંદ.

થયો ખુટ અવાજ ત્યાં જોરમાંથી જોયું સુંદરી આવ્યો અવાજ ક્યાંથી;
ઉભી પ્રીયા સરિતાના વન માંહે દીઠો આવતાં એક પુરૂષ ત્યાંહી. ૧
આતુર કામની જોયું પાછું ફરીને મૃગ લોચની જોયુ દષ્ટી કરીને;
દીઠો આવતો જોઇને મન મોહ્યું ખરે નારીએ તનનું ભાન ખોડું. ૨

આ સુંદરી નદીના પુર જોસમાં વહેતા વૈનમાં પોતાના કોમલ ચરણ વચ્ચે હાંડો રાખી સરિતાના નિર્મળ જળ સામું જોઇ રહી છે. તેવામાં તેણે કંઇ ખડખડાટ સાંભળ્યો શાણી પ્રેમદા ચમકી તુર્ત પાછું ફરી જોયું તો તે દષ્ટીએ એક ઘણોજ સ્વરૂપવંતો પુરૂષ

પડયો તેને જોતાંજ આ ગતિ થઇ થોડી વારે બન્નેને શુદ્ધી આવતાં સ્ત્રીએ નદીમાંથી બહાર આવી પૂછ્યું.

સવાલ—તમે કોણ છો.

જવાબ—હું વાણીક છું.

સવાલ—તમે શું ધંધો કરો છો.

જવાબ—હું વિદ્યાભ્યાસ કરૂં છું.

સવાલ—તમારાં લગ્ન થયાં છે કે નહિ વારૂ?

જવાબ—ના.

તેવામાં દુરથી સુવાન અલા હુમા ઓતાલા જીદોકા લાઇ લાઇલા ગોલ્કા મેરથા મહંમદ રસુલીલ્લા એવો અવાજ આવવાથી પુરૂષ પુર્વ તરફ નાશી ગયો. સ્ત્રીએ આસપાસ આમ તેમ જોયું તો થોડે દૂર એક મૂસલમાન નીમાજ પઢતાં તેની દૃષ્ટીએ પડયો તેવું જોઇ બોલી. અરે નકામા બીન્યા હાય આતો પેલા કમરુદીન નીમાજ પઢે છે અને તે તો તેના ધ્યાનમાં છે છતાં નાશી ગયા. અરે હવે કયારે મલશે ? હું પણ કેવી ભૂલી ? મેં નકામી પડપૂછ કરી. પણ તેમનુ નામ નિશાન જાણી ન લીધું અરે પ્રભુ આપેલું રત્ન હાથથી જશે કે શું ? ચાલ, ઘેર જાઊં. મને બહુ વાર થઇ મારી શાણી સખી તેનો પત્તો મેળવવા શક્તિમાન છે. કારણ તે ઘણી ચપળ છે.

વાચકવૃંદ પહેલા પુરૂષની શી ગતી થઇ તે હવે જણાવું છું નદીપરથી લોકલજ્યાને લીધે નાશી તે પોતાની વાડીમાં ગયો. નદીથી પુર્વ તરફ તેની વાડી હતી ત્યાં તે હંમેશ આ ટાઇમે સ્નાન કરવા જતો. તેની વાડીમા ભગવાન નામનો એક માળી રહેતો હતો તે માળીની વહુનું નામ પાર્વતી હતું તે માળીને વાડીની

દેખરેખ પર શેઠે જુજ પગારથી રાખેલ હતો તેનું ગુજરાન ચલાવા અડચણ ન પડે માટે શેઠે તેને તે વાડીમાં નીપજતાં પુષ્પ વેચી ખાવા છુટ આપી હતી આથી પાર્વતી હમેશ પુલની છાબડી ભરી મધુમતીમાં પુલ વેચવા જતી હતી. શેઠ વાડીમાં જઇ ખુરશી પર બેસી જેમ તેમ બરડવા લાગ્યો અને કહેવા લાગ્યો વાહ શું તે સુંદરીનું રૂપ. કેવા સરસ તેના કોમલ હસ્ત, ખરે એ મૃગ-લોચનીનાં ચક્ષુ મૃગના જેવાંજ હતાં મેના કરતાં સરસ તેની વાણી હતી અરે પણ હું ભૂલ્યો તે કોણ છે કયાં રહે છે જાતે કેવી છે. તેનું નામ શું વળી તે પરણેલી છે કે કુંવારી તે પૂછવું તદન ભૂલી ગયો. અરે પ્રભુ મેં બહુ ભૂલ કરી. ખરે તેના સદગુણ-મય બોલ પરથી જણાઇ આવતું હતુ કે તે કુંવારીજ છે નહી તો મારી સાથે આટલી વાતચિત કરત નહિ આમ બોલી નીચે પ્રમાણે ગાવા લાગ્યો.

દોહરો.

પરણું નહિ એ પ્રેમદા, તો ધીક મુજ અવતાર;
કૃપા કરીને મેળવે હે જગ્ત આધાર.

આમ બેભાનમાં બોલે છે. એટલામાં ભગવાને આવી પૂછ્યું કેમ શેઠ આજે કાંઇ નીશો કર્યો છે કે શું!

જવાબ—કંઇ નહીં.

ભગવાન—ના મને કહેવું જોઇએ.

શેઠ—હું નદી પરથી અહિ આવતાં મેં એક ઘણી સ્વરૂપવતી માયા ભાળી. તે સ્રીએ મારૂં મન હરણ કરી લીધું છે.

ભગવાન—શું માયા ભાળી. એવી તે માયા કયાં રેઢી પડી છે.

શેઠ—અરે એક સ્રી ભાળી.

ભગવાન—ઇઆી. કપડાપર પહેરવાની હા કોઇ ધોબીની
પડી હશે.

શેઠ— અરે એક બાયડી ભારી.

ભગવાન—હાં ત્યારે એમ કહોને તે શું છે.

શેઠ—તે મારૂં મન હરણ કરી ગઇ છે.

ભગવાન—શું તમારા મનનું હરણીયું કરી ગઇ, ત્યારે તે હરણીયું ક્યાં ગયું.

શેઠ—અરે મુર્ખ ચીત્ત ચોરી ગઇ.

ભગવાન—ઠીક છે. લ્યો પણ પેલા આંબાપર વૈઆ બહુ છે લ્યો. ઉરાડું એમ કહી મોટેથી આ અ અ અ હે તેમ બૂમ મારે છે.

શેઠ—અરે રાડો શું પાડે છે.

ભગવાન—સાબ વૈયાં ઉડાડું છું.

શેઠ—જા દુર જઇને ઉડાડ અહિ માથા ઉપર બૂમ નહી માર

ભગવાન—વારૂ સાહેબ.

એટલામાં પાર્વતી આવી. તેણે શેઠને પૂછ્યું.

પાર્વતી—કેમ શેઠ આજે કંઇક ઉદાસીમાં છો ?

શેઠ—સેજ.

પાર્વતી ચતુર હતી તેથી તેણે શેઠને સમજાવી વાત જાણવા ધાર્યું અને યુક્તિથી શેઠને સમજાવી વાત કઢાવવા લાગી. શેઠે તેને શેજસાજ હકીકતથી વાકેફ કરી પાર્વતીએ કહ્યું હું તમને મેળવી આપું તો કેમ ? શેઠે કહ્યું. તો હું તારો જન્મપર્યંત આભારી થઇશ એટલે પાર્વતીએ કહ્યું મને તેની સંપૂર્ણ હકીકતથી વાકેફ કરો શેઠે તેને બનેલી સઘળી વાત કહી પછી પાર્વતી બોલી, શેઠ

હવે હું ગામમાં ફુલ વેચ્યા બાદ ગૃહસ્થોને ઘેર ઘેર ફુલ આપવા જઇશ અને તેનો પત્તો પ્રભુ પ્રતાપે તમોને થોડા વખતમાં લાવી આપીશ. શેઠે કહ્યું વારૂ. પાર્વતી તે પ્રેમદાની શોધમાં પડી. પેલી પ્રેમદા પોતાને ઘેર જળ ભરી ગઇ. જળ જળને ઠેકાણે મૂકી એકાંત સ્થાનમાં લમણે હાથ લગાવી બેઠી. એટલામાં તેની વીજળી નામની સખી આવી તેણે પૂછયું.

વીજળી—કેમ બેન આજે આમ કંઇ ઉંડા વિચારમાં પડેલી છે.

જવાબ—કંઇ નહી બ્હેન તેતો સેજ.

વીજળી—બેન મારાથી છાનું રાખીશ કે આજે શું સાંભળી આવ્યું મને જાણવામાં કંઇ બાદ નથી.

બાઇએ તેને સઘળી હકીકતથી વાકેફ કરી એટલે વીજળીએ કહ્યું બેન હું તેની શોધ કરીશ. કશી ચિન્તા કરવાની જરૂર નથી. સ્ત્રીએ કહ્યું બેન તો તો અતી આનંદ થાય. મારા વતી આટલી તસ્દી લે તો હું તારો સંપૂર્ણ આભાર માનીશ. વીજળીએ કહ્યું ઠીક છે ઠીક આ બાજુ વીજળીએ શોધ કરવા માંડી.

પાંચ સાત દિવસ રઝળી પણ પતો મલ્યો નહીં ત્યારે તેની બેનપણીએ કહ્યું બાઇ હવે તો થાકી પણ તમારા ઇચ્છીત ભરથાર મલ્યા નહી એટલે પ્રેમદાએ કહ્યું લે હું તને એક દેહરો બનાવી આપું તે બોલી ગુપ્ત વેશે આ નગરીમાં ફરજે અને જે માણસ આ દોહરો પુરો કરે અથવા તેનો પતો બતાવે તેને મારો આ ચંદન હાર આપજે તે લઇ દાસી ચાલતી થઇ. વાંચક દોહરો નીચે મુજબ હતો.

નાશી છુટયો આ વાણીયો, નદીને પહેલે પાર;
ગોતી આપે જેમને, આપું ચંદન હાર.

આમ બોલતી ફરે છે એટલામાં પેલી માલણ પાર્વતીનું ત્યાંથી નીકળવું બન્યું તેની કર્ણેંદ્રિય તે તરફ ખેંચાઇ એક ચિત્તે સાંભળ્યું અને બોલી.

દોહરો.

ગોતી આપું કામની, એ તો મારૂં કામ;
આ નગરીમાં એ વસે, દીનકર એવું નામ.

આ સાંભળી વીજળી તુરત તેની પાસે ગઇ અને તેને ચંદનહાર આપ્યો. માલણે તેને સવિસ્તર હકીકતથી વાકેફ કરી વીજળી દીનકરનું નામ નિશાન વગેરે જાણી ખુશી થઇ ચાલી ગઇ.

પ્રિય વાચક ઉપરના દોહરાથી તને માહિતી મળી હશે ઉપરાંત જણાવું છું કે દીનકર તેજ આપણી વાર્તાનો નાયક અને તે સાથ પ્રેમ બાંધવા ધારતી તથા મન સાથે વળી ચુકેલી બાઇનું નામ મણી હતુ તેજ મણીનો કાયમી ભરથાર થનાર ઉપર જણાવેલ દીનકર પોતેજ છે.

દીનકર—પોતાની વાડીમાં બેઠો છે અને મનમાં મહા તર્કવિતર્ક ચલાવી રહ્યો છે એટલામાં તેનો માલી આવીને પૂછે છે.

ભગવાન—શેઠ બે ચાર દહાડાથી તમે કંઇ શોકમાં રહો છો માટે તમને ખુશી કરૂં તો.

દીનકર—વારૂ કંઇ ફારસ કર.

ભગવાન—સાહેબ ગાયન કરૂં.

દીનકર—હા કરો જોઇએ કેવાં આવડે છે.

ભગવાન—સાબ. દવા ને ચોખરા સારા આવડે છે.

દીનકર—ત્યારે ગાને.

ભગવાન—તે સાંભળી નીચે પ્રમાણે ગાય છે.

મારૂં નામ ભગલો માલીરે મારૂં નામ ભગલો માલી.
વાડીમાં હું વેયાં ઉરાડું કરૂં ગાન ગુલતાન,
ભૂખ લાગે તો ઝુપડીમાં જઇ ખાઉં છાશને ધાન. મારૂં નામ.
કરૂં શેઠની અદલ ચાકરી, પોરી ભરૂં દીન રાત.
ભયકડે હું નાહી લઉં ત્યાં વહુજી લાવે ભાત. મારૂં નામ.
તાજું ભાતું ખાઇ કરીને મારે કામે જાઉં,
કામ કરતાં થાક લાગે તો છાયે બેશી જાઉં. મારૂં નામ.
પૂછયા વિના વાડીમાં ગડે તો ભારે ગાળો દઉં,
જો કદી મારવા તડે તો માફી માગી લઉં. મારૂં નામ.

દીનકર—મશ્કરી કરીને કહે વાહ ભૈ વાહ બહુ સારૂં ગાયન ગાયું આમ બોલે છે એટલામાં પાર્વતી હાથમાં મણીની દાસીએ આપેલ હાર લઇ જોસભેર આવતી માલુમ પડી તેને જોઇ દીનકરે પૂછયું.

દીનકર—કેમ આજે કશો પત્તો મલ્યો છે.

પાર્વતી—શેઠ આપણી કૃપાથી પત્તો મલ્યો છે.

દીનકર—શાબાશ કેવી રીતે મલ્યો.

પાર્વતીએ બનેલ હકીકત દીનકરને રજુ કરી અને દીનકરને પેલો હાર હાલ સાચવો તેમ કહી આપ્યો દીનકરે તે હાર પહેરી લીધો અને ખુશી થઇ બોલવા લાગ્યો.

દોહરો.

અહો પ્યારી પત્તો મળ્યો આજ તારો,
મુજ દીલનાં દુઃખ નાશ્યાં હજારો;
અતી સુખ પામ્યો પ્રીયા મુજ તનમાં;
છુપાઇ રહી તુજ છબી મુજ મનમાં.

ઉપર મુજબ બોલી ઇચ્છિત સ્રીનો પત્તો મલ્યાથી માલી પાસ વિશેષ ગુલતાન કરાવે છે.

આ તરફ મણી ઘણા દિવસથી શોધ ચલાવતાં પત્તો નહિ મરવાથી ઉદાસ ચહેરે બેઠી છે તેટલામાં પાર્વતી તરફથી મળેલ શોધ લઇ વીજલી આવી તેને પૂછ્યું કેમ શું ખબર છે વીજળીએ ખુશાલી સાથ કહ્યું બેન તમારો દોહરો એક પાર્વતી નામની માલણે પૂરો કર્યો અને તમે જેને ચાહો છો તેનો પત્તો બતાવ્યો જેથી તમે આપેલ હાર મેં તેને બક્ષ્યો તમે જેને શોધો છો તે આ નગરીના રહીશ છે તેનું નામ દીનકર છે નદીની પૂર્વ તરફ તેની વાડી છે પાર્વતી તે વાડીના રખવાળની સ્રી છે આ સાંભલી મણી હર્ષભેર બોલી, શાબાશ મારી શાણી સખી આ ખાતર તાહરો ઉપકાર જીંદગી પર્યંત ભૂલવામાં આવશે નહિ પણ તે વાડી તારી જોએલ છે કે ! વીજલી કહે હા બેન.

મણી—ત્યારે લે એક પત્રીકા આપું તે લઇ તેને વંચાવી આવ.

વીજળી—બહુ સારૂં બેન.

મણી—તેનું નામ શું દીનકર વળી તેઓ નગરીમાંજ રહે છે.

વીજળી—બેન હા.

મણી—વાહ જેવું નામ તેવું જ તેનું સ્વરૂપ છે તેનો મધુર સ્વરથી જવાબ દેવાની છટા તથા નરમાઇ ભરેલ બોલ પરથી મારી ખાત્રી છે કે તેનામાં નેવાજ ગુણ હોવા જોઇએ ખરેખર પરણું તો તેનેજ પરણું એમ કહી નીચે મુજબ લખે છે.

પ્રાણપતી હું તમને મારા અંતઃકરણથી વરી ચુકી છું મેં તમને જોયા ત્યારથી મારૂં તન મન ને ધન તમને સ્વાધીન કરી

દીધું છે આશા છે કે મારી આ પત્રીકા સ્વિકારી આપના કોમળ હસ્તને તસ્દી દઇ સામા બે બોલ લખવા કૃપાવંત થશો અને હું દાસીને આપની સદાને માટે આભારી બનાવશો.

એજ લી. આપની ચર્ણરજ દાસી.

તે ચીઠી લઇ વીજળી દીનકરની વાડી તરફ આવી અંદર દાખલ થઇ જોયું તો બાગના એક ભાગમાં આરામચેર પર એક પુરુષ નીંદ્રાવેદીને સ્વાધીન થયેલો તેની દ્રષ્ટિએ પડયો વીજળીએ નખશીખ મુર્તી નિહાળતાં ખરેખર મણીએ વર્ણવેલ રૂપ આ પુરુષમાં જોવામાં આવ્યાં જેથી તેની નજદીક જવા ચાલી થોડે દુર રહી ચમકી અને મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે રખેને તે ન હોય અને બીજાને અપાય તો મારી બેનપણીની અને તેના ઇચ્છીત ભરથારની ગુપ્ત વાત જાહેર થાય અને હું અત્યંત ઠપકાને પાત્ર થાઉં તેમ વિચાર કરી પાછી ફરી વળી વિચારી બોલવા લાગી કે હશે તો તેજ કારણ કે આ વાડી તેની છે અને ત્યાં બીજું કોણ હોય વળી વિચારી બરબડવા લાગી અરે મારા ભમર રૂપી મન તું ભૂલ ભરેલ છલંગ કેમ મારે છે કાં ન હોય તેનો ભાઇભાંડુ મિત્ર કે નજદીકનો સગો ન હોય તો આમ ઘણા ઘણા વિચાર કરી નજદીક આવી જોયું તો દીનકરની ડોકમાં પોતે થોડી મુદત પર પાર્વતીને આપેલ હાર જોયો તેથી તેને ખાત્રી થઇ અને પાસે આવી વિચાર કીધો જો ક્રોધી હશે તો હું સાદ કરી ઉઠાડતાં પ્રથમ મારા પર ચીડે ભરાશે માટે તેમ ન કરવું એમ ધારી ખુરશીપર પોતાના જમણા હાથની આંગળીની ઠોકર મારી શ્વાન જેવી નીંદ્રાવાળો શાણો પુરુષ તુર્ત જાગ્યો જોયું તો તેની દ્રષ્ટિએ મણીએ પત્રીકા લઈ મોકલેલ વીજળી પડી તેને જોઇ પૂછયું.

દીનકર—તમે કોણ છો.

વીજળી—અમે એક જાસુસ છીએ.

દીનકર—જાસુસ કોના.

વીજળી—તમે જેને ઇચ્છો છો તેના.

દીનકર—અમે કોઇને ઇચ્છતા નથી.

વીજળી—ત્યારે અમે જાસુસ નથી.

દીનકર—એમ કેમ વળી ફરી ગયાં કેમ આવ્યાં શું કામ છે મને જણાવો.

વીજળી—શેઠ જ્યારે તમે કોઇને ઇચ્છતા નથી ત્યારે જણાવીને શું કરીએ.

દીનકરે જાણ્યું કે એને આ મણી તરફથી આવી હોય એમ ધારી પૂછ્યું.

દીનકર—તમને કોણે મોકલ્યાં.

વિજળી—મને મારી સખીએ મોકલી છે.

દીનકર—તમારી સખીનું નામ.

વિજળી—નામ મણી.

દીનકર—હે મણી ત્યારે તો હું તેનેજ ઇચ્છું છું ખરેખર તમારૂં બોલવું સત્ય છે બોલો તમને શા કારણે મોકલે છે.

વિજળી—જનાબ આ પત્રીકા લઇ મોકલી એમ કહી પેલી ચીઠી આપી

દિનકર—તે તુર્ત લીધી વાંચી આનંદ પામ્યો અને નીચે મુજબ લખવા માંડયું.

મણીની ચીઠીનો પ્રતીઉતર

પ્રાણ પ્યારી તહારી પ્રેમ પત્રીકા વાંચી અતી આનંદીત

બન્યો છું મેં તને જોયા પછી મારા દીલમાં બેચેની પથરાઇ રહી છે. વળી તારી સવીસ્તર હકીકતથી સંપુર્ણ વાકેફ થવા મારી ઉમેદ છે તો તમો આવતી કાલે રવિવાર હોવાથી સાંજના ચાર વાગતે ભુવનેશ્વરીને દેવળે મળશો.

એજ લી. કોણ તે તું જાણે છે.

આટલું લખી વીજળીને આપ્યું. વીજળી તે લઇ ઘેર આવી અને મણીને તે પત્ર આપ્યો. મણીએ તે વાંચ્યો. ખુશી થઇ અને પત્ર તુરત ફાડી નાંખી દીધો. હવે મણી તથા દીનકર વચ્ચેનો વખત ક્યારે જાય અને ચાર ક્યારે વાગે તેમ ધારી વચ્ચેનો વખત મહા મુશ્કેલીથી ગુમાવે છે. ત્રણ વાગ્યા. મણીએ માબાપની આજ્ઞા લઇ ભવાની જવા ગાડી સજ કરી તેમ કોચમેનને હુકમ થતાં તેણે તુર્ત પોતાનું કામ સમાલી દીધું અને લગામ ઝાલી ગાડી પર બેઠો. મણી તથા વીજળી બંને જણાં ગાડીમાં બેઠાં. ગાડી ભવાનીને માર્ગે ચાલતી થઇ.

મિસ્તર દીનકર પણ પોતાની ગાડી તેજ પ્રમાણે જોડાવવાની તૈયારી કરતો હતો. એટલામાં તેનો એક મીત્ર તેને મળવા આવતો હોય તેવું તેને જણાયું. પેલો માણુસ નજદીક આવ્યો. તેને જોઇ દીનકર બોલ્યો;

દીનકર—કેમ મિસ્તર. કેશવલાલ આવ્યો કે ?

કેશવલાલ—હાજી.

દીનકર—હમણાં આપનાં દર્શન કેમ દુર્લભ થઇ પડયાં છે.

કેશવલાલ—ભાઇ સેજ કામમાં ગુંથાયેલ હતો.

દીનકર—ઠીક છે આવો આવો બેસો. એમ કહી બેસાડે છે એટલામાં કેશવલાલની નજર પેલા હાર પર પડી અને બોલ્યો.

કેશવલાલ—ભાઈ આ હાર કોનો.

દિનકર—છે કોઇનો.

કેશવલાલ—કોઇનો એટલે કોનો છે.

દિનકર—છે તારે શું કામ છે.

કેશવલાલ—કેમ ભાઇ આમ આટલું બધું ભાઇ મારાથી પણ છાનું રાખશો.

દિનકર—નહી મારા જીગર જાન દોસ્ત તારાથી છાનું રાખું છું તને વખત મલે સઘળી વાત કહીશ. એમ કહી. કંઇ કારણસર ત્યાંથી આઘો પાછો ગયો.

એટલામાં કેશવલાલની દૃષ્ટિ દીનકરના ડગલા પર ગઇ આ બન્ને મિત્ર એક બીજાની વસ્તુ પોતાનીજ સમજતા તે બે વચ્ચે કંઇ અંતરપટ હતી નહી જેથી કેશવલાલે પેલા કોટનો ખીસો તપાસ્યો તો તેમાંથી મણીની લખેલ પત્રીકા તેને હાથ પડી ખોલી વાંચી ખુશી ગયો અને બોલવા લાગ્યો અહો આ શું તેની લખવાની ખુબી વાહ ? આ તે કોણ હશે ખરેખરે આ વાકયો આપે છે કે તે સ્ત્રી ઘણીજ ચપળ હોવી જોઇએ એટલું બોલી ઇશ્વર પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો હે પ્રભૂ મારા સદગુણી મિત્રને તું આ સ્ત્રી જલદી મેળવી આપીશ તેના ભવિષ્યનો ભરથાર બનાવજે આમ બોલ્યો તે દીનકરે સાંભળ્યું તુરત પાસે આવી કહ્યું.

દીનકર—મીત્ર શું લવારી કરો છો.

કેશવલાલ--કંઇ નહિ.

દીનકર--તેં પ્રભુ પાસે શું માગણી કરી.

કેશવલાલ--તે તો અર્ણુંરજ દાસી છે તેને જલદી મેળવે તેજ માગણી કરી.

દીનકર—કોની દાસી.
કેશવલાલ—દાસી તેના ધારેલ ધણીની.
દિનકર—તેનો પ્રાણ પતિ તે કોણ ?
કેશવલાલ—આ પત્રીકાનો ગૃહણ કર્તા બોલો આ કોનાપર આવેલ છે.
દિનકર—ભાઇ આવી છે તો મારાપર.
કેશવલાલ—ત્યારે તમારીજ દાસી.
દીનકર—વળી તે ચીઠી તાહરે હાથ કયાંથી પડી.
કેશવલાલ—તે તો અનાયાસે મળી ચડી.
દીનકર—ઠીક મને પાછી આપો.
કેશવલાલ—બધું આપું પણ મને સઘળી વાત કરો.
દીનકરે તેને આગળ બનેલી સઘળી વાત કહી અને કહ્યું ચાલ તૈયાર થા આપણે જઇએ તે હવે ચાર વાગતે આજે આપણને ભુવનેશ્વરી મલવાની છે તમે એને ઓળખતા હશો નહી.
કેશવલાલ—બરોબર નહી પણ પેલા નેમચંદની દીકરી તો ના હોગ.
દીનકર—ભાઇ તે હું જાણતો નથી.
કેશવલાલ—મારા ધારવા મુજબ તે હોવી જોઇએ અને એજ હોય તો બંધું એ મણી રુપી રત્ન તમને મળે તો હું તમોને ભવિષ્યના ભાગ્યશાળી સમજું છું.
દીનકર—એમ ત્યારે તું જાતે કેવાં છે.
કેશવલાલ—મિત્ર આપનાં નાતીલાંજ છે.
દિનકર—હેં વાહ ત્યારેજ મારા મનમાં એજ શંકા હતી.
કેશવલાલ—શંકા લાવવીજ નહી હવે વખતમાં લગનોતરી લ્યો.
દીનકર—ભાઇ તેમ થવામાં હજુ બહુ વિટંબનાઓ વેઠવી જોઇશે.
કેશવલાલ—વિટંબના શાની તેજ હોય તો તો હજુ તે કુંવારીજ

છે અને તેના માબાપ રાત દહાડો તેને મા ાગ્ય વરની શોધમાંજ છે.

દીનકર—ત્યારે તો તે કામમાં તમે મને આધાર રૂપી થશો.

કેશવલાલ—આધાર રૂપી શું મારી ફરજ છે. તે બજાવીશ તેમાં વળી આધાર શું.

દીનકર—ઠીક ગાડી જોડાવો. બહુ વાર થઇ.

કેશવલાલે તુર્ત ગાડી જોડાવી બન્ને મિત્ર તેમાં બેસી ભૂવનેશ્વરી જવા નીકળ્યા અને ઝપાટાબંધ માતાના દેવળ લગભગ આવી લાગ્યા અત્રે મણી તથા વીજળી મોર જેમ વરસાદની રાહ જુએ તેમ રાહ જોતાં હતાં સામું ટગર ટગર એકી નજરે જોઇ રહ્યાં છે.

એટલામાં દીનકરની ગાડી આવી પહોંચી નજર કરતાં કેશવલાલ તેને ઓળખી અને તેજ છે આવું દીનકરને કહ્યું મણીને શંકા પડી અને વીજળીને પૂછ્યું બેન બીજું કોઇ સાથે છે વીજળી કહે હશે કોઇ તેને મિત્ર હશે દીનકરે ગાડીમાંથી ઉતરી મણી સાથે પ્રેમદષ્ટિ કરી સામસામા નેનકટાક્ષે હાવભાવ મળ્યો પરસ્પર બન્ને જણ એક બીજાનો કર ઝાલી એક રૂખડાના વૃક્ષ નીચે વાતચીત કરવા બેઠાં.

મણી—કેમ પતી શું પૂછવા વૃતી છે.

દીનકર—કંઇ નહી હું તારી સઘળી હકીકતથી મારા મિત્ર તરફથી વાકેફ થયો છું.

મણી—પ્રાણનાથ તે મિત્ર કયા.

દીનકર—સામે આવેલ છે તેજ.

મણી—ઠીક તે તમારા મિત્ર છે.

દીનકર—હા પ્રીયા.
મણી—ત્યારે મેં તેમને બહુએ વખત જોયા છે.
દીનકર—જોયા હશે.
મણી—ચાલો હવે આપણે દરશન કરવા જઇએ.
દીનકર—ચાલો.

બંને જણુ માતાનાં દરશન કરવા ગયાં ત્યાં જઇ દીનકરે મણી પ્રત્યે કહ્યું પ્રીયા આપણા જોડાને નિરવિઘ્ને પરણાવી સુખી રાખવા માતા પાસે સ્તુતિ કરીએ માગણી કરીએ ઘણું સારૂં પ્રાણનાથ આમ બોલી નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યાં.

ભુજંગી છંદ

માતા ભવાની તને નમન કરીએ, છબી તારી મનમાં આજ ધરીએ;
અખિલ વિશ્વમાં માત તું વસી છેછબી તારી અંતર ઠસી છે.
અમ માગણી માત તું મન ધરજે હરી દુઃખ આ જોડને સુખ કરજે;
તમે લાવી જોડ સજોડ સારી હવે લગ્ન કર જલદી માત મારી.
વળી હોંશથી પુજીએ ચર્ણ તારાં કર, દુર સૌ દુઃખ માતા અમારાં;
અમ માત પિતાના મનમાં વસીને ફરજ પાડ અમ લગ્ન કરવા.

દીનકર—ચાલો પ્રીયા હવે જઇએ.
મણી—બહુ સારૂ પ્રીયતમ ચાલો

આ બાજુ વીજળી કેશવલાલ તથા પોતાના ઘોડાનો પરસેવો લુછી એકાદ બે થપાટા મારી ટટાર કરી જોગાણુ ખવરાવી નવરા થયેલ બે કોચમીન એ ચારે જણુ એક બાજુ વાવ પર બેઠા છે અને માતાની વર્ણનની વાતો કરે છે. એટલામાં મણી તથા દીનકર દેવળમાંથી આવી એક બાજુ દુર એક વૃક્ષની સુંદર છાયા નીચે બેઠા અને મણી સામું જોઇ દીનકર બોલ્યો.

દીનકર—પ્રીય ખરેખર હું મારા મિત્રનાં કહ્યા મુજબ ભવિષ્યનો ભાગ્યશાળી બનીશ.

મણી—કેમ વારૂ આટલું બધું.

દીનકર—સાંભળ પ્રીયા મનુષ્ય ધારે તે કરી શકે છે વળી હિંમતવાન પુરૂષ ધારે તો નાગના માથા પરની મણી મુક્તિથી કે શુરાતનની મેળવી શકે છે પ્રબળ હિમ્મતવાન પુરૂષ ધારે તો શેષનાગના માથા પરની સ્ફાટીક મણી મેળવી શકે છે પણ તું મણીરૂપી રત્ન મેળવવા પ્રભુ મનેજ ભાગ્યશાળી બનાવવાનો હશે કે શું.

મણી—આટલું બધું વાહ વાહ તમે તો વખાણુના વરસાંદ વરસાંયા.

દીનકર—નહિ પ્રીય તારૂ રૂપ ખરેખર તેવુંજ છે.

મણી—સુર્યનું બીજું નામ દીનકર તે સુર્ય પોતાના કિરણોથી આખી પૃથ્વી જે શુશોભીત બનાવી રહ્યો છે તે મત મોદીન કરે. આ નગરી શોભાવી દીધી છે અને તમારા પ્રકાશથી હું દાશીને ઘેલી બનાવી દીધી છે આશા છે કે હું લાડકવાઇ પુત્રીની અરજ ધ્યાનમાં લઇ મારા પિતા તમારા સાથ મારો હસ્ત મેળાપ કરશે પણ તે લોભને વશ છે જેથી તેનાથી ઉલટુ કરે તો શું ઉપાય યોજવો મારા પ્રાણ મણીએ યુક્તિથી પૂછ્યું.

દીનકર—મારા ઉપાય મારા હૃદયમાં સમાયલા છે પણ તેમ થયે તમે શું કરો મારી વહાલી.

મણી—પૃથ્વી રસાતલ જાય સમુદ્ર મર્યાદા મુકે સૂર્ય પશ્ચિમ ઉગે ચંદ્રમા પોતાની શીતલતા બંધ કરે તો પણ હું તમારા શિવાય બીજા કોઇને પરણનાર નથી તથા મારો આપે ગ્રહણ

હસ્ત બીજાને ગ્રહણુ કરવા દેનાર નથી ઉપરાંત મનસા વાતસ અને કર્મસા ત્રણુ પ્રકારે સ્ત્રી પુરૂષનું વરવું બને છે તેમાંથી હું તમારી સાથ મનશા તથા વાતસાથી વરી ચુકી છું કર્મથી વરવું ફક્ત બાકી છે પણુ પ્રભુ સઘળા પુરૂષને ભાઈ અને બાપ સમાન ગણી નારી જીંદગી કુંવારી ગુજારીશ પણુ તમારા શીવાય બીજાને વરીશ નહી.

દીનકર—શાબાશ મારી વહાલી પ્રીયા મારો પણુ તારા જેવો જ દઢ નિશ્ચય છે અને તું મલીશ પ્રભુ તને ન મેળવે તો આ દુનીયા પરની સઘળી સ્ત્રીને મારી ભગની સમાન ગણી યોગી બની જવા આકાંક્ષા ધરાવું છું.

મણી—ઠીક છે ઇશ્વર સહાય છે જેથી સર્વ સારાં વાનાં થશે અને પ્રભુ નિરવિઘ્ને આપણાં લગ્ન કરશે હું આજથી મારા ઘરમાં વાત ઉચારીશ તમે પણ તેજ પેરવીમાં રહેજો ચાલો હવે બહુ વાર થઇ એમ કહી પેલાં ચાર જણુ બેઠાં છે તે તરફ ગયાં કોચમીનને હુકમ થતાં ગાડીઓ તૈયાર થઇ એટલે તેમાં બેશી દીનકર તથા કેશવલાલ જંગલ રસ્તેથી અને મણી તથા વીજળી સીધે રસ્તેથી પોતાને ઘેર આવ્યાં.

પ્રકરણ ૨ જું.

રાત્રી થતાં વાળુ કરી મણી ધારેલ પતીનું સ્મરણ કરતી ઇશ્વર પ્રત્યે તે મેળવવા વારંવાર માગણી કરતી નીદ્ર દેવીને તાબે થઇ

સવાર થયું સર્વ જાગૃત બન્યાં મણીની માએ ટાઇમ થતા રસોઈ નીપજાવી નેમચંદ શેઠ દુકાનેથી ઘેર આવ્યા અને જમવા બેઠા. ત્યારે મણીની મા જેનું નામ કસ્તુર હતું તે બોલી.

કસ્તુર—પ્રીય પતી આપણી મણી હવે યોગ ઉમરની થઇ છે વળી દીન પ્રતીદીન મોટી થતી જાય છે તો હવે તેના વેવીશાળ વિનાનું કંઇ ધાર્યું કે નહી.

નેમચંદ—હા ઘણું જાણું છું કે છોડી મોટી થઇ છે વળી મોટાં છોરૂ સાસરે સારાં પણ શું કરૂં હાલ મેં સટામાં પૈસો બહુ ગુમાવ્યો છે વળી દુકાનમાં પણ દીન પ્રતીદીન ખોટ જતી જાય છે તો હવે મને કોઇ ગૃહસ્થ મન માનતા પૈસા આપે તોજ ત્યાં પરણાવવા વિચાર છે.

કસ્તુર—વળી દીકરીના પૈસાથી પૈસાદાર થવા ઇચ્છા રાખો છો તે હું બીલકુલ પ્રસંદ કરતી નથી.

નેમચંદ—ત્યારે શું કરૂં મારો બીજો ઉપાય નથી.

એટલામાં મણી પૂર જોસથી બોલી ઉઠી પ્યારા પિતા દુનીયામાં વિશ્વાસઘાત ચોરી છીનાળી વગેરે પાપોમાં નીચલાં વિક્રયના પાપો મુખ્ય ગણ્યાં છે.

૧ કન્યા વિક્રય. ૨ હય વિક્રય. ૩ દાસી વિક્રય. ૪ ધમયા વિક્રય. ૫ ધોરી વિક્રય.

ઉપરનાં સઘળાં પાપોમાં કન્યા વિક્રયનું પાપ મુખ્ય ગણાય છે વળી એક વિદ્વાને કહ્યું છે કે કન્યા પૈસાથી નિર્વાહ ચલાવનાર પિતા તેની દીકરીનું કાળજુ કોતરી ખાય છે. માતા માંસ, અહાર કરે છે અને ભાઇ ભાડું તેના રૂધીરનું પાન કરે છે જેથી કન્યા વિક્રયનો પૈસો અતી ધીક્કાર યુકત છે. એટલુંજ નહિ પણ તે

પૈસાથી નાત વરો થઇ જે જમણુવાર જમાય છે તે જમણ પણ માંસ તુલ્ય છે વળી એક નાની સરખી વાણીયાની વાતમાં જણાવે છે કે તે વાણીયો વૃદ્ધાવસ્થાનો થતાં સુધી તેને કશું સંતાન હતું નહી. આથી સ્ત્રી પુરુષ અતી ઉદાસ રહેતાં હતાં. અને દોરા ધાગા વગેરે બહુ બહુ કરી થાકયાં પણ પ્રભુએ તેની સામું જોયું હતું નહીં. આખર એક ઉપાય નહી રહેતાં તેણે કાયર થઇ એક મુસલમાનના કહેવાથી પીરને સવાશેર માંસની માનતા કરી પ્રભુ ઇચ્છાએ તે સફળ થઇ અને વાણીયાને પુત્ર રત્ન નવ માસ થતાં પેદા થયું આ જાણી વાણીયો ખુશાલી સાથ માનતાની દીલગીરીમાં પડયો ઉત્તમ દેહ હવે તે વસ્તુ હસ્ત ગૃહણ કરવી વળી કોઇ જાણે તો ફજેતી એટલે તેણે જોશીઓને તે પૂછવા માંડયું આખર એક વિદ્વાને તેને કહ્યું કે શેઠ કન્યા વિક્રયના પૈસાથી થતા નાતવરાના જમણ માંહેથી તમો સવાશેર જમણ લાવી ધરી આવો તો માની લેશે. વાણીયે કબુલ રાખ્યું અને પરોશમાં તેવું વિક્રય જમણ થતું હતું. ત્યાંથી માગી લાવી પીરને ધરી આવ્યો. તેને જોશીના બોલપર શંકા રહેતી. તેણે જરાવાર પછી પીરને ધરેલ પાત્ર સામે દૃષ્ટિ કરી તો તેમાં ખરેખર માંસ બની ગયેલું જણાયું આથી તેની ખાત્રી થઇ કહો મારા પ્યારા પીતા કન્યા વિક્રયનું કેટલું પાપ છે, તેનો લગારેક ખ્યાલ કરો મને લાગે છે કે મારૂં આ બોલવું આપના કઠોર હૃદયમાં હજું ઉતર્યું નથી તથા આપણે હાલ તે રીવાજ દૂર કરવા જાતે શકિતમાન નથી નાત કરેતોજ થઇ શકે. પણ પિતાજી ગુણીયલ કુલવાન વિદ્વાન યોગ ઉમેરતો ગોતી જ્ઞાતી રીવાજ મુજબ પૈસા લઇ મને તેવા સાથે પરણાવશો એવી મારી નમ્ર માગણી છે. આટલું બધું બ્હેણીનું બોલવું વૃથા ગયું અને તેના ક્રૂર પિતાના

મગજમાં વળી મણીના બોલે કશી અસર કરી નહી. અને તેની વહુ કસ્તુરને કહેવા લાગ્યો લે જોયું હું કહેતો હતો કે છોકરાને મોઢે ચડાવવાં નહિ વળી વધારે ભણેલ વંઠારે બગડે તેમજ આ થયું કહેવત છે કે ખીચડી બગડે હલાવીને દીકરી બગડે મલાવી આમ બોલી મણી પ્રત્યે રીસ ચડાવી કહેવા લાગ્યો.

છકેલી અને ચાવલી છોકરી તારા પિતાના ધારેલ કામ કરવામાં તું આડે આવવા શક્તિમાન છું તેની વચ્ચે તારે બીલકુલ લવારી કરવાની જરૂર નથી. આ સાંભળી મણીએ નરમાશથી કહ્યું મારા વહાલા પિતા એ દુનીયામાં ગાયને દીકરી જ્યાં દોરે ત્યાં જાય તેવું છે. પણ મને તો તમે કાપી નાંખો ઉંડા જળમાં ઉતારો ગમે તે દુઃખ આપો તે ખમવા તૈયાર છું પણ મારા દિલ પસંદ મારા હૃદયમાં ઠસેલા ભરથાર સિવાય બીજા કોઇને પરણનાર નથી તમો ધારો તો મને લોભને વશ થઇ આંધળો લુલો લંગડો બહેરો મુંગો વૃદ્ધ અભણ અજડ સાથે પરણાવો તો શું હું તેવા સાથ પરણીશ બીલકુલ નહી. વાહ મારા વાલા પીતા મને લાડ લડાવી નાનપણથી ઉછેરી હવે લક્ષ્મીના લોભથી મને ઉંડા કુવામાં ઉતારવા ધાર્યું કે શું પિતા તમારી મારા પ્રત્યેની પ્રીતી કયાં ગઇ અરે પૈસો કોઇનો સગો નથી દુનિયા સઘળી પોતાના સ્વાર્થમાં રચી મચી રહી છે.

મણીના ભાષણથી તેને કશી અસર થઇ નહીં, અને બોલ્યો છકેલી છોકરી તું તો કહીશ કે મને પરનાતીલા ગુણવાળા સાથે પરણાવો તો કેમ મણીએ કહ્યું મારા વહાલા પિતા હું એવી નીચ નથી આપણી ખાસ નાત માંહેલો રૂપવાન ગુણવાન તથા યોગ ઉમરનો મને પરમેશ્વરે મેળવી આપ્યો છે અને તેમ થયે તમારી આબરૂ વૃદ્ધિ પામવાની છે.

નેમચંદ—છોકરી પોતાની જાણે ભરથાર ખોળી કાઢવા તને શું હક છે.
મણી—પુજ્ય પિતા આપણી નાતના રીવાજ મુજબ કરો નહી.
નેમચંદ—ત્યારે કેમ એમ કર્યું.
મણી—પ્યારા પિતા તે ભૂલ ખાતર ક્ષમા માગું છું.
નેમચંદ—કસ્તુર પ્રત્યે તેં છોકરીને મોઢે ચડાવી તો આ તેના પરિણામ ચાખ. જો જાતે વર સોધ્યો અરે એ તેને ક્યાં મળી હશે શી રીતે તેણે એમને ઓળખ્યો અરે પણ તે વાત કોઇએ જાણી હશે. તો મારી આબરૂ શી રહેશે! હાય. મારૂં નામ બોળ્યું. આવ એ નીચને કંઇ શિખામણ દે મને વખત થવાથી હવે હું દુકાને જાઉં છું. અને આજથી તેનો બરોબર બંદોબસ્ત રાખજે તેને એકલી કોઇ જગ્યાએ જવા દેઇશ નહિ આટલું કહી ચાલ્યો ગયો.
કસ્તુર—મણી પાસે આવી તેને પૂછવા લાગી.
કસ્તુર—કેમ બેન આજે આટલાં બધાં અમર્યાદાવાળા ભાષણ તારા પિતા સાથ કર્યાં.
મણી—બા કેમ કરૂં જોને બોલતા હતા કે તને ગમે ત્યાં પરણાવીશ.
કસ્તુર—પણ હવે શું કરવું છે.
મણી—કરે શું હું બીજા સાથે પરણવાની નથી ઉપરાંત તેમ કરશો તો હું કુવે પડી કે ઝેર ખાઇ તમોને મારો જીવ દઇશ મારા કુપીતાને હત્યા દેની જઇશ.
કસ્તુર—હેં મારી વ્હાલી પુત્રી તેમ ન કરીએ બા.
મણી—તો મારી માગણી કબુલ કરો.
કસ્તુર—ઠીક તારા બાપને સાંજે આવવા દે.

નેમચંદ દુકાને ગયો અને ત્યાં બેઠો છે એટલામાં તેને એક

માણસે આવી કહ્યું કે આજે મહાજનના વંડા મહી દિવસના ચાર વાગતે મિસ્તર નારાચંદના કરેલ ગુનાનો ફેંસલો આપવા નાત ભેગી થવાની છે માટે ત્યાં તે ટાઇમે પધારશો. નેમચંદે વારૂ કહ્યું પેલો માણસ ચાલતો થયો આ તરફ દીનકરને પણ તેજ કહેણ આવ્યું ચાર વાગ્યા ઉપર વર્ણવેલ શહેરની પશ્ચિમે સુંદર સરોવરને કિનારે શુશોભિત મહાજનની ધર્મશાળા છે ત્યાં આગળ સર્વ ગૃહસ્થો ભેગા થઇ બેઠા છે એટલામાં સભાનું પ્રમુખપદ ધરાવનાર ત્યાં આવી પહોચ્યા જ્ઞાતીના સુધારા વધારા સંબંધી કેટલુંક વિવેચન થયા બાદ ગુનેહગાર તારાચંદને ભરાયલી સભા વચ્ચે ઉભો રાખવામાં આવ્યો પ્રમુખે તારાચંદને પૂછ્યું.

પ્રમુખ—કુળહીણ કુપાત્ર છોકરા તેં જ્ઞાતિ વિરૂદ્ધ પગલું કેમ ભર્યું.

તારાચંદ—આપની જ્ઞાતની હાલના કઢંગા રિવાજથી હું તદ્દન વિરૂદ્ધ છું.

પ્રમુખ—તો નાત તને યોગ્ય શિક્ષા કરશે.

તારાચંદ—તે ખમવા તૈયાર છું પણ હું મારા અત્રે બિરાજેલા સભાસદો પ્રત્યે બે બોલ બોલવા રજા માગું છું.

પ્રમુખ—વારૂ બોલો.

તારાચંદનું પુર્નલગ્ન સંબંધી ભાષણ.

આપણી જ્ઞાતિ તથા કેટલી હિંદુ ઉત્તમ જ્ઞાતિ અસલી ખોટા રિવાજને વળગી પુનરલગ્નને ધિક્કારે છે તે પુનરલગન નહિ થવાથી વિધવા બાળિકાઓને કેટલી વિટંબનાઓ વેઠવી પડે છે તેનો લગારેક ખ્યાલ કરો. કામ અંધ છે વળી દરેક વિધવા કંઇ શુદ્ધ સતી હોતી નથી અને ન હોય તેને માટે કશુંય નવાઇ જેવું છે નહિ

વિચાર કરો કે પુરૂષને સ્ત્રી કરતાં નવમે દરજ્જે કામ કમતી છે તે પોતે પોતાની એક સ્ત્રી ગુજરી જતાં માસ ૭ માસે કે બાર માસે તુર્ત બીજી પ્રેમદા પરણી લે છે સ્ત્રી બિચારી જેને પુરૂષ કરતા નવ ગણો કામ વિશેષ તેને બીજો ભરથાર પરણવા તદ્દન મના. આ રિવાજ દુનીયાદારીથી ઉલટો છે આથી વિધવા બાળા કુકર્મ કરે તેમાં કંઇ નવાઇ જેવું નથી વળી તેમ થયેલા બે યા ઓછે વખતે તે બાળાને ગર્ભ રહેતાં લોક લજયાતે લીધે દવા દારૂ કરી ગર્ભ પેચના મહા પાપમાં પડે છે તેમ કરતાં દવા લાગુ ન પડી અને ગર્ભાશયને નુકશાન ન પડે તો પુરા માસ થતાં પહેલાં જાત્રા યા બીજું બાનું કહાડી નીકળી જઇ અવતરનાર બાળકની હત્યા કરે છે કોઇ બાળાને તેનાં સાસુ સસરાં માબાપ કે કોઇ દેશ પરદેશ જવા ના કહે તો તે અબળાના એક ઉપાય નહી રહેતા ઝેર ખાઇ અથવા તો પોતાની જીતેન્દ્રીમાં અફીણ પેરી મરી જાય છે સભાસદો આમ થતાં ગર્ભ પેચ,, બાળહત્યા આત્મઘાત વગેરે પાપો નાતમાં ઉપરા છાપરી થતાં હશે અને થાય છે તો પણ તમે તે રીવાજને કેમ વળગી રહો છો વળી પુનરલગ્ન ભગવાનને પણ પ્રીય છે કારણ કે વાલીને પોતાના તીક્ષણ બાણથી હણી તેની સ્ત્રી સુગ્રીવને પરણાવી તેજ રણધીર રામચંદ્રે દશાનંદનાં દશે શિષ્યો કાપી તેની સ્ત્રી વિભીષણને પરણાવી જેથી પુનરલગ્નનો ચાલ ધિક્કાર યુક્ત નહી પણ આપણી જ્ઞાતિને ગૃહણ કરવા યોગ્ય છે. આ સાંભળી જેને પુનરલગ્ન પ્રીય હતાં તેવા જુવાન તથા વૃદ્ધ તાલી પાડી કરવોજ જોઇએ તેમ બૂમ પાડી ઉઠયા.

પ્રમુખે કહ્યું હાલ તે રિવાજ બહાર પાડવો ભૂલ ભરેલો છે. અને તમે આ કૃત્ય કર્યું તે ખાતર તમને નાત નાત બહાર મુકે છે

આ સાંભળી તારાચંદ કશું બોલ્યો નહીં અને દીનકર ઉભો થઇ બોલ્યો

દીનકરનું પુનરલગ્નથી થતા ગેર ફાયદાનું તથા કન્યા-વિક્રય નહી કરવાની માગણી વિષે ભાષણ.

દીનકર—મારા શાણા સદ્ગૃહસ્થો તથા પ્રમુખ સ્થાને વિરાજેલ વડીલ પ્રત્યે મારે બે બોલ કહેવા ઉમેદ છે તો રજા આપશો.

પ્રમુખ—બોલો.

દિનકર—મિસ્તર તારાચંદનું બોલવું વૃથા ગયું અને તેના બોલે આપણા મનને કશી અસર કરી નહિં તેનું કારણ ફક્ત એટલુંજ કે આપણી જ્ઞાતિમાં પુનર્લગ્નનો ચાલ હાલ નહી બહાર પાડવાનું કારણ એજ છે કે આ દુનીયામાં રૂપ અને ગુણથી એક બીજા પુરૂષ ચડતા ઉતરતા હોય છે કોઇ બાળાને પોતાના પતી કરતાં વિશેષ રૂપ ગુણવાળો મળી આવે તો તે બાળા તેનાપર મોહીત થઇ પોતાના હાલના પતિને મારી નાખવા કોશિશ કરે અને અવશ્ય મારેજ પછી રૂપ ગુણવાળો ધાર્યો હોય તે સાથ પુનર્લગ્ન કરે આથી નાતમાં ઉપરા છાપરી ખુન થવા માંડે સભા-સદો સ્ત્રી પોતાના પુરૂષને મારે, હા કેમ નહિ મારે, માર-વાનું કારણ માત્ર એટલુંજ કે આપણી જ્ઞાતિમાં છોકરા છોડીના લગ્ન વેવિશાળનું કામ માવિત્ર પોતાને હાથે વોરી લે છે તેમના કેટલાક લોભને વશ થઇ કેટલાક કોઇના સમજાવ્યાથી પોતાની રત્ન સરખી પુત્રી પથરા સાથ પટકી પાડે છે કેટલાક પિતા કુળવાનની છોકરી લેવાના લોભથી કુબજા જેવી પોતાને છોકરાને સોંપે છે કહો બંધુ તેમના મન શી રીતે મળે તે મન ન મળે તો પરસ્પર

પ્રીતી બંધાય પ્રીતી ન બંધાય ત્યારે તેને મારે અને પોતાને પસંદ ભરથાર સાથ પુનરલગ્ન કરે તો મારી પહેલી માગણી એજ છે કે સ્ત્રી પુરૂષે અરસપરસ પ્રસન્ન કરી એક બીજાને ઇચ્છિીત વરવું બીજું હાલ આપણી જ્ઞાતીમાં કન્યા વિક્રયનો ચાલ વધી ગયો છે તેથી ગરીબના છોકરા વાંઢા પોતાની જીંદગી કાઢે છે તવંગર પોતાના છોકરાને પરણાવતાં ગરીબી હાલતમાં આવી પડે છે આવા કારણોથી આપને યોગ્ય લાગે તે ઠરાવ કરવા મહેરબાની કરશો, એટલું બોલી બેસી જવાં રજા લઉં છું.

સભાસદને તથા પમુખપદે દીનકરનું બોલવું પ્રીય લાગ્યું અને નાત રીવાજમાં ઘટતો સુધારો વધારો કર્યો. સૌને ઘેર ગયાં તથા દીનકરનું સારૂં ભાષણ જોઇ નેમચંદને તેના પર ચાહના થઇ.

પ્રકરણ ૩ જું.

એક અકસ્માત—ખુન.

એક વેળા દીનકર તથા તેનો મિત્ર કેશવલાલ પગે ચાલી જંગલ તરફ જતા હતા. ચાલ્યા જાય છે એટલામાં થોડે દુર દોડજોરે મારા પતીને મારી નાંખ્યા' તેવી કરૂણાજનક બુમ સંભળાઈ દીનકર તથા કેશવલાલ જે તરફ અવાજ આવ્યો તે બાજુ દોડયા તો તેમણે એક મુસલમાનને ખુલે છરે બીકભેર નાસતાં જોયો તે થોડી વારમાં કયાં ગયો તેની કશી ખબર રહી નહી, જરા આગળ ચાલી જુએ છે, તો એક ઝાડામાં એક અબળા પોતાના ખોળામાં પોતાના પતિનું માથું લઈ પારવાર રૂદન કરતી જોઇ.

બંને મિત્ર તેની પાસે ગયા દીનકરે પૂછ્યું.

દીનકર—બેન તમે કોણ છો

બાઇ—(રડતાં રડતાં) ભાઇ અમો વાણીયા છીએ.

દીનકર—બેન આ શું ? તમે કેમ બહુ રૂઓ છો ?

બાઇ—ભાઇ થોડી વાર પહેલાં કોઇ મુસલમાને મારા પતીને મારી નાંખ્યા.

દીનકર—દીલગીર થઇને અરે પ્રભુ બેન શાવતી માર્યા, વળી તેને આ કૃત્ય કરવાનો હેતુ શું ?

બાઇ—ભાઇ છરાવતી માર્યો. હેતુ હું સમજતી નથી.

દિનકર—(શબને સંભાળી જુએ છે તો તેની આંખોમાં છરાના બે ધા દીઠા ફરી તપાસ કરીને જુએ છે તો તેની પડખાની નસોનો જથો બહાર આવી પડેલો જોયો આથી જાણ્યું કે આ માણસને પડખામાં સરો મારેલ છે અને તેથી તેનો પ્રાણ નીકળી ગયો જણાય છે, દીનકરે પેલી બાઇને ઘણી હિંમત આપી રડવા ના કહ્યું અને કહ્યું) બેન હોય. જેવા આપણા સંચિત. ઇશ્વરના ઘર આગળ કોઇનો ઉપાય નથી પણ તમારાં દયાજનક રૂદન ઉપરથી હું મારી હિંમત નાંખી કહું છું કે મારાથી બનતી મદદ કરી તે લુચ્ચાને તેના કરેલ કર્મનો ફળ ચખાડવા ચુકીશ નહી.

બાઇ—રડી પડીને અરે ભાઇ પણ હવે હું મારા પતીનું મોઢું કયાં ભાળીશ.

દિનકર—કઇ નહી બેન ઇશ્વરેચ્છા, હવે તમારાં સગાં વહાલાં નાત જાત હોય તે મને કહો જેથી તેમને બોલાવીએ.

બાઇ—ના ભાઇ મારે સગું સંબંધી નાત જાત કશું નથી. અમો ફક્ત બે જણ હતાં તેમાંથી હું અભાગણી એકલી પડી.

(એમ કહી આંસુ લુછી નાખી હિંમત લાવી દીનકરને કહ્યું) ભાઇ આ શબની તપાસ રાખજો હું જંગલમાંથી લાકડાં લઇ થોડી મુદતમાં આવું છું.

દિનકર—કેમ વાઈ લાકડાંનું અત્યારે શું કામ છે?

બાઇ—ભાઇ મારે જીવીને હવે શું કરવાનું છે. હું મારા પતી સાથે બળી મરીશ.

દિનકર—નહી બેન તેમ ન થાય પછી તમારી મરજી મુજબ કરવામાં અમે આડાં નહી આવીએ પણ હાલ તો આ ખુનની તપાસ કરવામાં તમારી જુબાનીની જરૂર પડશે.

બાઇ—ના ભાઇ મારે તેવું કશું કરવું નથી. તેનાં કર્યાં તે ભોગવશે.

દિનકર—બેન ચાલે નહી તેમ કહી કેશવલાલને ઇશારો કરે છે. જેથી તે ફોજદારને બોલાવવા ગયો મહેરબાન ફોજદાર સાહેબ ખુનની વાત સાંભળી તુર્ત ત્યાં પધાર્યા, બાઇ કેશવલાલ તથા દિનકરને કેટલુંક પુછ્યું અને પોલીસને હુકમ કરી તે લાશને હોસ્પીટલમાં મોકલવાનું કર્યું અને કેશવલાલ તથા દીનકર તથા બાઇ પોલીસ સાથે શહેરમાં આવ્યાં અને લાશ પણ હોસ્પીટલમાં પહોંચી ચુકી, દાક્તરે તપાસ કરતાં મરનારની આંખ પર છરાના બે ઘા દીઠા તથા એક ઘા પડખામાં હતો જેનાથી મરનારના નસો તુટી પ્રાણ ગયેલ હતો, વગેરે તપાસ કરી લાસને બાળી નાંખવા હુકમ કર્યો દીનકરે પેલી બાઇની ગરીબાઇ જાણી પોતાના ખર્ચે અગ્નિદાહ દેવરાવ્યો તથા બાઇને પોંતાને ઘેર રાખી તથા પોતાને પદરને ખર્ચે કોર્ટમાં કેસ ચલાવ્યો.

કેશવલાલ દીનકર તથા બાઇની જુબાની પરથી ફોજદારને

જણાયું કે મરનાર જાતે મુસલમાન છે અને આ ત્રણેમાંથી એક માણસને તેનું નામ ઠામ આવડતું નથી પણ દીનકરે કહેલું હતું કે હું તેને જોએ ઓળખું છું જેથી તેમણે વારંટ કઢાવી સાથે પોલીસને લઇ ફરતાં બે ચાર કહાડે ખુની હાથ લાગ્યો દીનકરે બતાવતાં પોલીસે તેને પકડયો, અને પોલીસ કોર્ટમાં લાવ્યા ત્યાં તેમને ગુનો મનાવતાં લાયક શિક્ષા થતાં તેમણે કબુલ કર્યું. ફોજદારે ધારાસર જુબાની લીધી અને મુદત આવતાં સુધી ગુનેહગારને તુરંગમાં નાખવામાં આવ્યો વાદી તથા વાદીના સાક્ષી દીનકર અને કેશવલાલને સમન્સ પહોંચ્યા, મુદતનો દિવસ આવતાં વાદીબાઇ ગંગા પુરૂશોતમને કોર્ટમાં ઉભી રાખવામાં આવી દુઃખીયારી ગંગા કોર્ટ વચ્ચે ધુમટો તાણી ઉભી અને તેની જુબાની લેવાની શરૂઆત થઇ.

ન્યાયાધિશ—બાઇ તારૂં નામ શું.

બાઇ—મારૂં નામ ગંગા પુરૂશોત્તમ.

ન્યાયાધિશ—ઉમર.

ગંગા—વીસ વર્ષ.

ન્યાયાધિશ—તમે કેવા છો.

ગંગા—વાણીયા.

ન્યાયાધિશ—બોલ બાઇ જુઠું બોલે તો તને પરમેશ્વર પૂછે.

ગંગા—હું જુઠું બોલું તો પરમેશ્વર મને પૂછે.

યાયાધિશ—મરનાર તમને શું થતો.

ગંગા—સાહેબ મારા ધરના ધણી હતા.

ન્યાયાધિશ—તમારૂં ત્યાં જવું કેમ થયું હતું.

ગંગા—સાહેબ સોમવતી અમાસ હોવાથી અમે સંગમ નાવા ગયાં હતાં.

ન્યાયાધીશ—પછી શું બન્યું.

ગંગા—અમે નાહી પાછા ફર્યાં અને જંગલ નજદીક આવી પહોંચ્યાં એટલામાં અમે મુસલમાન ઉઘાડે છરે મારા પતીપર ધાયો.

ન્યાયાધીશ—શા માટે ધાયો.

ગંગા—તે હું જાણુતી નથી,

ન્યાયાધીશ—પછી શું થયું.

ગંગા—મારા પતી પોતાના બચાવ અર્થે તેની સામે થયા.

ન્યાયાધીશ—પછી.

ગંગા—ત્યારે તેમણે મારા પતીને બાથ ભીડી રસ્તા નીચે સુધી બંને જણુ લડતા લડતા ગયા ત્યાં એક ખાડો છે તેમાં મારા પતીને પછાડી આંખેમાં ને પડખામાં છરા માર્યા.

ન્યાયાધીશ—કેટલા છરા માર્યા.

ગંગા—સાહેબ તે મને ખબર નથી,

ન્યાયાધીશ—ખબર કેમ ન હોય તમે હાજર હતાં કે નહી.

ગંગા—સાહેબ તે વખત હું બાવરી બની ગઇ હતી અને મને બીલકુલ ભાન હતું નહી.

ન્યાયાધીશ—પછી શું બન્યું.

ગંગા—મેં બુમ મારી એટલે બે વણીક પુત્ર જેમાંના એકનું નામ દીનકર અને બીજાનું નામ કેશવલાલ છે તે ત્યાં આવી પહોંચ્યા તે આવે છે એટલામાં ખૂની નાશી ગયો.

ન્યાયાધીશ—તે આવ્યા ત્યારે નું શું કરતી હતી.

ગંગા—મારા પતીનું માથુ લઇ બેઠી બેઠી રડતી હતી.

ન્યાયાધીશ—સામો માણુસ જાતે કેવો હતો.

ગંગા—મને મુસલમાન જેવો લાગ્યો.

ન્યાયાધીશ—પછી તે કયાં ગયો.

ગંગા—તે નાશી ગયો.

વકીલ—રસ્તાપરથી તારો પતી અને સામો માણસ લડતા લડતા ગયા તે ખાડો રસ્તાપરથી કેટલો દુર હશે.

ગંગા—આશરે ૨૦ કદમ.

વકીલ—તે ખાડો કેવા દેખાવનો હતો.

ગંગા—ચોરસ.

વકીલ—તે વખત કેટલા થયા હશે.

ગંગા—આશરે નવ થયા હશે.

વકીલ—વારૂ.

એટલામાં દીનકર રૂપચંદ તેમ બોલતાં કોર્ટમાં હાજર થયો.

ન્યાયાધીશ—તમે કેવા છો.

દીનકર—વાણીયા.

ન્યાયાધીશ—તમે શું ધંધો કરો છો.

દીનકર—સાહેબ ભાગું છું.

ન્યાયાધીશ—બોલ હું ખોટુ બોલું તો મને ભગવાન પુછે.

ન્યાયાધીશ—તમે મરનારને ઓળખો છો.

દીનકર—હાજી હવે ઓળખુ છું.

ન્યાયાધીશ—એમ કેમ.

દિનકર—પહેલાં મરનાર કોણ છે તે હું જાણુતો હતો નહી પણ પાછળથી ગંગાએ ઓળખાણ આપતાં હું તેને સારી રીતે ઓળખું છુ.

ન્યાયાધીશ—તે જાતે કેવા હતા

દીનકર—વાણીયા

ન્યાયાધીશ—તમારે શું સગા થાય

દીનકર—સાહેબ કંઇ નહી

ન્યાયાધીશ—તમારૂં ત્યાં જવું કેમ બન્યું હતું

દીનકર—સાહેબ કંઇ નહી

ન્યાયાધીશ—તમે ખુન થયું કેમ જાણ્યું

દીનકર—ગંગાની બૂમ સાંભળી અમો તે તરફ દોડયા રસ્તામાં એક મુસલમાનને અમે ઉઘાડે છરે નાશી જતાં જોયો. અને પાસે જતાં મરનારની લાછ જોઇ.

ન્યાયાધીશ—દોડનાર માણસ કોણ હતો.

દીનકર—સાહેબ તારાચંદનું ખુન કરનાર

ન્યાયાધીશ—તમને કેમ ખબર પડી કે તે ખુન કરનાર છે.

દીનકર—સાહેબ તેના હાથમાં છરો હતો વળી તે બીકભેર નાસતો હતો:

ન્યાયાધીશ—દોડવાથી અને ઉઘાડે છરેથી ખુન છે, એમ કેમ માન્યું

દીનકર—સાહેબ બાઈના બોલ ખુનીની તે વખતની સ્થિતિને મળતા હતા.

ન્યાયાધીશ—મરનારને તે વખતે ભાન હતું કે નહી.

દીનકર—સાહેબ કશી નહી.

ન્યાયાધીશ—ત્યાર પછી શું નીપજ્યું.

દીનકર—બાઇ બળી મરવા તૈયાર થતાં મેં તેને અટકાવી અને કેશવલાલને કહેતાં તે પોલીશ ફોજદારને બોલાવી લાગ્યો.

વકીલ—તે રસ્તો રાહદારીનો હતો કે વીકટ.

દીનકર—સાધારણ વિકટ

વકીલ—ત્યાંથી કોઇ માણુસ જોવામાં આવતા કે નહી

દીનકર—કોઇ નહી

વકીલ—ખુન રસ્તા પર થયું કે આજુબાજુ.

દિનકર—રસ્તાથી થોડે દુર એક ખાડામાં એક તરફ રૂધિર પડેલું. હતુ તે પર માખી બણુબણાટ કરી રહી હતી તેથી મારી ખાત્રી છે કે ખુન ખાડામાં થયું છે.

વકીલ—તે ખાડો રસ્તાથી કેટલો દુર.

દીનકર—આશરે ૨૦ કદમ.

વકીલ—તે ખુન કેટલે વાગે થયું.

દીનકર—નવ વાગે.

પછી કેશવલાલને બોલાવી તેની જુબાની લેવી શરૂ કરી.

ન્યાયાધીશ—તમે કેવા છો.

કેશવલાલ—વાણીયા.

ન્યાયાધીશ—શું ધંધો કરો છો.

કેશવલાલ—વિદ્યાભ્યાસ કરૂં છું.

ન્યાયાધીશ—ઉંમર.

કેશવલાલ—૨૦ વર્ષ.

ન્યાયાધીશ—બોલો હું ખોટું બોલું તો મને ઇશ્વર પુછે.

કેશવલાલ—હું જુઠું બોલું તો મને પ્રભુ પૂછે.

ન્યાયાધીશ—તમે દીનકરને ઓળખો છો.

કેશવલાલ—હાજી.

ન્યાયાધીશ—તેને ને તમારે શો સબંધ છે.

કેશવલાલ—સાહેબ મારે અને તેને મિત્રતાનો હક છે.

ન્યાયાધીશ—ગઇ અમાસને દહાડે તમે દીનકર સાથે ક્યાંથી ક્યાં સુધી હતા.

કેશવલાલ—સાહેબ સવારના ૭ થી સાંજના ૩ વાગતા સુધી.

ન્યાયાધીશ—તમો તથા દિનકર તે દહાડે બહાર કાંઇ ગયા હતા.

કેશવલાલ—હાજી અમો જંગલ તરફ ફરવા ગયા હતા.

ન્યાયાધીશ—તે અરસામાં તમે કંઇ નીવેલ.

કેશવલાલ—હા સાહેબ એક વણીકને મરણને શરણ થયેલ જોયો.

ન્યાયાધીશ—કેમ જાણ્યું કે મરણ પામ્યો છે.

કેશવલાલ—અમોએ તેની પાસે જઇ જોયું હતું.

ન્યાયાધીશ—તમે ત્યાં કેમ ગયા.

કેશવલાલ—સાહેબ તેની ઓરતની બુમ સાંભળીને.

ન્યાયાધીશ—તેને કોણે માર્યો.

કેશવલાલ—એક મુસલમાને માર્યો.

ન્યાયાધીશ—મરનારની લાશ રસ્તા પર હતી કે આજુબાજુ.

કેશવલાલ—સાહેબ રસ્તાથી થોડે દુર એક ખાડામાં હતી.

ન્યાયાધીશ—તમે લાશની પાસે જઇ શું કર્યું.

કેશવલાલ—બાઇને સઘળી હકીકત પુછી.

વકીલ—તમો પાસે ગયા ત્યારે ગંગા શું કરતી હતી.

કેશવલાલ—મરનારનું માથું ખોળામાં લઇ રડતી હતી.

વકીલ—તે વખત મરનારને શુદ્ધી હતી કે નહી.

કેશવલાલ—રસ્તાથી થોડે દુર ખાડામાં.

વકીલ—રસ્તાથી કેટલે દુર.

કેશવલાલ—આશરે ૨૦ કદમ.

વકીલ—કેટલે વાગે.

કેશવલાલ—નવ વાગે.

વકીલ—નરમ થઇ ગયો. બાઇ તથા આ બંને જુવાનીયા મિત્રની જુબાની મળતી આવી તેથી ખાત્રી થઇ કે ખરેખર ખુન તો તેજ માણસે કર્યું છે.

વાંચનાર હવે કોર્ટ વચ્ચે ખુનીને ઉભો રાખવામાં આવ્યો અને મહેરબાન ન્યાયાધીશ તેમની જુબાની લે છે.

ન્યાયાધીશ—તારૂં નામ શું ?

ખુની—મારૂં નામ શેરબેક નુરમહમદ.

ન્યાયાધીશ—શું ધંધો કરે છે.

શેરબેક—કશો નહી.

ન્યાયાધીશ—ત્યારે શું ખાય છે.

સેરબેક—સાહેબ. મને વખતપર આજ મળી આવે છે.

ન્યાયાધીશ—તારી ઉંમર.

સેરબેક—૩૫ વર્ષ.

ન્યાયાધીશ—તે તેં પોતેજ ખુન કર્યું.

સેરબેક—હાજી-

ન્યાયાધીશ—શા માટે.

સેરબેક—પેટ વાસ્તે.

ન્યાયાધીશ—ખુન કરવામાં પેટને શું સંબંધ છે.

સેરબેક—મને તે ખુન કરવામાં એક માણસે અમુક લાલચ આપી હતી.

ન્યાયાધીશ—તે માણસનું નામ તથા તે તે કેવો છે તે જણાવ.

શેરબેક—જાતે વાણીયો તથા તેનું નામ કરમચંદ છે.

ન્યાયાધીશ—તેણે તને શું લાલચ આપી હતી.

સેરએક—મને ૫૦ રૂપીઆ ઠરાવ્યા હતા.

ન્યાયાધીશ—તને પહેલાં કશું આપેલ કે નહી.

સેરએક—સાહેબ ફક્ત એક બાટલી બીર પાયો હતો.

ન્યાયાધીશ—તે કેમ જાણ્યું કે આ વખતે ખુન થશે.

સેરએક—મને કરમચંદ બોલાવવા આવ્યો હતો અને તેણે મારે ત્યાં આવી કહ્યું કે તારાચંદ તથા ગંગા સંગમ નાવા ગયા છે અને હવે તું જા.

ન્યાયાધીશ—પછી.

શેરએક—પછી હું મારાં હથીયાર લઇ જંગલ રસ્તે ચાલતો થયો થોડે દૂર જઇ તારાચંદનો રસ્તો રોકી બેઠો એટલામાં તારાચંદ તથા ગંગા આવ્યાં મેં મરનારને હાંક મારી મારી સામે થવાનું કહ્યું, તે મારી સામે થયો મેં ક્રોધના વેશમાં તેની આંખોમાં છ છરાના ઘા કર્યા અને એક ઘા તેના પડખામાં કર્યો જેથી તે બેશુદ્ધ થઇ પૃથ્વી ઉપર પડ્યો અને હું બીકભેર દોડ્યો એટલે તેની ઓરતે બૂમ મારી તો બે વાણીયા, ત્યાં જલદી આવ્યા તે મને સામા મળ્યા હું નાશી ગયો અને તે તો મરનાર તરફ ગયા.

વાંચનાર ખુનીને પોતાનો ગુનો કબુલ કર્યો. તેને ફાંસીની સજા થઇ, પણ કરમચંદભાઇના ભોગ મળ્યા. તેનાં પાંચે પાપ આ જગ્યાએ પ્રગટ થયાં તેના પર વારંટ નીકળ્યું ભાઇશ્રીને પકડ્યા મુદતપર હાજર થયા જામીનપર છોડવામાં આવ્યો મુદત આવતાં દુષ્ટ કરમચંદે પોતાના સગાસંબંધીમાંથી એક જુઠો સાક્ષી ઉભો કર્યો અને મુદત પુરી થયે સાક્ષીસહ વર્તમાન કોર્ટમાં હા-

જર થયો કરમચંદની જુબાની લેતાં સાક્ષીને તેનાથી અદશ્ય રાખવામાં આવ્યા.

ન્યાયાધીશ—તમારૂં નામ.

કરમચંદ—મારૂં નામ કરમચંદ તલકચંદ.

ન્યાયાધીશ—શું ધંધો કરો છો.

કરમચંદ—વેપાર.

ન્યાયાધીશ—ઉમર.

કરમચંદ—૨૮ વર્ષ.

ન્યાયાધીશ—તારાચંદનું ખુન તમે કરાવ્યું.

કરમચંદ—ના સાહેબ

ન્યાયાધીશ—ત્યારે કોણે કરાવ્યું.

કરમચંદ—તે હું જાણતો નથી.

ન્યાયાધીશ—તમારે ને તારાચંદને આગળ કોઇ વખત બોલ ચાલ કે તકરાર થયેલ.

કરમચંદ—ના સાહેબ,

ન્યાયાધીશ—તમે ગયા માસની અમાસને દહાડે તારાચંદને જોયો હતો

કરમચંદ—ના સાહેબ તે દહાડે ગામ ગયો હતો

ન્યાયાધીશ—કયે ગામ ગયા હતા

કરમચંદ—અહીંથી આઠ કોશપર પર્વતપુર ગયો હતો

ન્યાયાધીશ—શા માટે ગયા હતા.

કરમચંદ—ઉધરાણીયે ગયો હતો,

વાદિનો વકિલ—તમે ત્યાં જવા કયે દહાડે નીકલ્યા

કરમચંદ—ચૌદશને દહાડે સવારે નીકલ્યો હતો.

વકીલ—તમે કોને ત્યાં ઉતર્યા હતા.

કરમચંદ—મારા સંબંધી ડુંગરશી તેજપાલને ત્યાં ઉતર્યો હતો.

વકીલ—તે અહીં હાજર છે.

કરમચંદ—હાજી.

વકીલ—તમો ચૌદશને દહાડે ક્યારે પહોંચ્યા.

કરમચંદ—બાર વાગે.

વકીલ—પછી ત્યાંથી અહીં તરફ ક્યારે રવાને થયા.

કરમચંદ—પડવાને દહાડે સવારના આઠ વાગે. આટલી જુબાની લઇ તેને પુરતા બંદોબસ્તમાં રાખી ડુંગરશી તેજપાળને બોલાવ્યા.

ન્યાયાધીશ—તમે કેવા છો,

ડુંગરશી—વાણીયા.

ન્યાયાધીશ—ઉમ્મર.

ડુંગરશી—૩૫ વર્ષ.

ન્યાયાધીશ—ધંધો.

ડુંગરશી—વેપાર.

ન્યાયાધીશ—કરમચંદ તમારે કંઇ સગો થાય,

ડુંગરશી—હા સાહેબ મારા થોડે દુર સાલા થાય.

ન્યાયાધીશ—કરમચંદ તમારે ત્યાં ગયા માસમાં કોઇ દહાડો આવેલ

ડુંગરશી—હાજી.

ન્યાયાધીશ—કયે દિવસે આવ્યા હતા.

ડુંગરશી—ચૌદસને દિવસે આવ્યા હતા.

ન્યાયાધીશ—પછી કયે દિવસ ગયા.

ડુંગરશી—પડવાને દિવસે.

વકીલ—ચાદસને દહાડે કેટલે વાગે આવેલા.
ડુંગરશી—સાંજના પાંચ વાગે.
વકીલ—પડવેના દહાડે કેટલે વાગે ગયા.
ડુગરશી—બપોરના બાર વાગે.
વકીલ—તે ત્યાં શા માટે આવ્યા હતા.
ડુંગરશી—મેમાન તરીકે.

વકીલે ન્યાયાધીશ સામું જોયું અને તેની પોથરાતી શાક્ષી તથા જુબાનીમાં ફેરફાર જાણવાથી કરમચંદને સખ્ત મજુરી સાથે છ વરસ જેલમાં મોકલાવ્યો તથા ડુંગરશીને ખોટી સાક્ષી પૂરવા સંબંધી યોગ્ય દંડ થયો. ગંગા બીચારી પોતાના પતીના મરણ પાછળ ઝેર ખાઇ મરી ગઇ.

વહાલા વાંચનાર ઉપર નામ આવ્યાથી તેં જાણ્યું હશે. પણ પુર્ણ વાકેફ કરૂં છું. મરનાર તારાચંદ આગળ પુનરલગ્ન માટે સભામાં નાતબહારની શિક્ષા પામનાર તેજ તેની સાથે લગનની જોડાનાર આ બાઇ ગંગા હતી તે ગંગા દુષ્ટ કરમચંદને પહેલી વખતના પરણેતરની ભાબી થતી હતી તેણે આમ ફરી લગ્ન કર્યાથી કરમચંદને ઝેર આપવાથી તારાચંદને મરાવી નંખાવ્યો હતો.

પ્રકરણ ૪ થું.

નેમચંદ શેઠે પ્રાતઃકાળ થતાં ગોરને બોલાવ્યો હરિશંકર ગોર આવ્યા તેને શેઠે કહ્યું ભાઇ પેલા રૂપચંદ શેઠના ચી. પુત્ર દીનકર વેરે આપણી મણીનું વેવિશાળ કરવું છે તો તેના ગૃહરાશી જોવા જોઇએ.

ગોર–ધનમકર–મીન ધનમકર મીન મેષ કુંભ વરખ કન્યા

તુલ–સિંહ વાહ કાકા બહુ સારૂં જોડું મળ્યું બંન્નેના ગૃહ બહુ સારા છે.

કસ્તુર—જોજે હો ભાઇ બરોબર જોજે.

ગોર—અરે તેમાં તે વળી કહેવું પડે.

નેમચંદ—ઠીક છે ચાલ લે ત્યારે આ શ્રીફલ લઇ રૂપચંદને ઘેર જા અને કહેજો કહી તમારા ચી. પુત્ર દીનકર વેરે અમારા શેઠ નેમચંદે તેની સ્ત્રી ચી. પુત્રી મણીના વેવિશાળનું શ્રીફળ મોકલ્યું છે,

ગોર—વારૂ કહી ત્યાંથી શ્રીફળ લઇ વિદાય થયો અને રૂપચંદને ત્યાં આવી લાગ્યો રૂપચદે તેમને જોઇ માન સહિત બેસારી—આગમન કારણ પૂછ્યું ગોરે કહ્યું શેઠ ભાઇના વેવિશાળનું શ્રીફળ લાવ્યો છું.

રૂપચંદ—કોને ત્યાંથી.

ગોર—નેમચંદને ત્યાંથી.

રૂપચંદ—વારૂ ઘણું સારૂં તેમ કહી તેની વહુ અમૃતને કહે છે લે ભાઇના વેવિશાળાનું શ્રીફળ આ ગોર લઇ આવ્યો છે.

અમૃત—બહુ ખુશી થવા જેવું સ્વામીનાથ પણ કોના ઘેરથી.

રૂપચંદ—પેલા નેમચંદના ઘેરથી.

અમૃત—તેને તો એકજ પુત્રી છે પેલી મણી કે નહી.

ગોર—હા કાકી તેજ કેવી રૂપાળી અને ગુણીયલ છે.

અમૃત—હા ભાઇ હું કયાં નથી જાણતી બહુ ચપળ અને શાણી છે.

ગોર—લ્યો હવે જલદી આ અમૃત ચોઘડીયું છે.

અમૃત—હા ભાઇ લે બોલાવું દીનુભાઇને તેમ કહી દીનકરને બોલાવી સઘળી વાત કરે છે દીનકર અંતરમાં આનંદ પામે

છે અમૃત સગા વહાલાને બોલાવી દીનકરને બાજોઠે બેસાડી શ્રીફળ વધાવે છે. ગોરને દક્ષણા આપી સર્વ આવેલ સ્ત્રી પુરૂષોને સાકર વહેંચે છે સાકર વહેંચાઇ રહ્યા બાદ ગોરને રસોઇ કરવા સીધાં ભરી આપે છે ગોર રાંધી જમી આશીર્વાદ આપી ઘેર જાય છે.

વહાલા વાંચક શંકાશીલ બનીશ નહી કારણ કે દેશ નાતરીતના રૂપિઆ લેવા સંબંધી દીનકરના ભાષણથી અમુક લેવા ઠરાવ થયો હતો. જેથી તેમાં જોકે બીજા વેવાઇઓને પૂછપરછ કરવાપણું હતું નહી. ત્યારબાદ અઠવાડીયા પછી મણીને શુભ દીવસે ચુંદડી ઓઢાડી નેમચંદના ઘર તરફથી દીનકરને ગળવન કરવા એક દિવસ આમંત્રણ આવ્યું અને દીનકર તે દિવસ જમવા પોતાને સાસરે ગયો. જમી રહ્યા બાદ તેની સાસુએ નાતરીત મુજબ પાંચ રૂપિઆ ભાણામાં મુકયા. દીનકરે તે લીધા. અને ઊઠી પાસેના હોલમાં પોતાનાં કપડાં પહેરવા ગયો, નેમચંદ હજુ દુકાનેથી આવેલ હતો નહી. મણીની મા જમવા બેઠી એટલામાં એકાંત જોઇ મણી ખુશી થતી દીનકર પાસે ગઈ અને કહ્યું.

મણી—પ્રાણનાથ ઇશ્વરે આપણી ધારેલ ધારણા પાર પાડી. કેમ ?

દીનકર—હા પ્રીયા.

મણી—સ્વામીનાથ ઇશ્વર ભોજન પીરસવા વખત આપશે પણ હાલ તો મારા હાથની આ પાનપટી ખાઓ. એમ બોલી પાન આપે છે.

દીનકર—બહુ સારૂં પ્રિયા લાવ.

એટલામાં કસ્તુરબાઇ કંઇ કાર્ય સબબે બહાર આવી લાગ્યાં તેણે ઉપરનો બનાવ જોયો મણીએ તેની માને જોઇ તુરત શરમા-

ઇ ચાલી ગઇ તેની મા પણ પસ્તાતી પાછળ પાછી ચાલી ગઇ દીનકર કપટાં પહેરી રજા માગી પોતાને ઘેર આવ્યા ઘરે આવી એકાંત સ્થાનમાં બેસી મણીની પટી આપવા વખતની પ્રીતી યાદ લાવી અતી ખુશી થાય છે એટલામાં તેનો મિત્ર કેશવલાલ આવે છે.

દીનકર—આવો મારા દોસ્ત.

કેશવલાલ—હા ભાઇશ્રી.

દીનકર—કેમ બંધુ છો તો મજામાં કે.

કેશવલાલ—હા ભાઇ તમે મજામાં કેની.

દીનકર—અમે તો સદા મજામાંજ છીએ.

કેશવલાલ—કેમ સાસુને ત્યાં જમી આવ્યા.

દીનકર—હા ભાઇ.

કેશવલાલ—હાથ ધોવરામણ શું આપ્યું.

દીનકર—પાંચ રૂપીઆ.

કેશવલાલ—એમ. વેવાણ ભલાં દેખાય છે. પણ તેની પ્રીતી તમારા પર કેવી છે તેતો કહો.

દીનકર—ભાઇ ઘણીજ પ્રીતી.

કેશવલાલ—ત્યારે ઠીક તમારા સ્વસુર મળેલા.

દીનકર—ના ભાઇ તે હજુ દુકાનેથી આવ્યા હતા નહી.

કેશવલાલ—મારી ભાભી.

દીનકર—બસ કર તે વાત કયાં ઉઠાવી.

કેશવલાલ—કેમ એમ વળી વાહ. હવે તો કંઇ મોઢે ભાર આવ્યો કે શું.

દીનકર—તેમાં વળી ભાર શાનો.

કેશવલાલ—કેમ નહી પહેલાં તો આટલી બધી શરમ હતી નહી.

દીનકર—રાખવી જોઇએ ભાઇ.

કેશવલાલ—પણ કોની પાસે મારા આગળ તો બનેલી હકીકત કહેવી જોઇએ.

દીનકર—આજે એવો જાણુવા લાયક બનાવ બન્યો નથી,

કેશવલાલ—પણ કાંઇક

દીનકર—હું જમી કપડાં પહેરતાં તે આવી મને પાન આપવા જાય છે એટલામાં તેની મા આવી જતાં તે શરમાઇ ચાલી ગઇ.

કેશવલાલ—વાહ જાણુવા લાયક બનાવ બન્યો નથી આ બનાવ શું જેવો તેવો ગણાય

દીનકર—જેવો પણ તેવો

કેમેવલાલ—પણ તેની માએ શું કર્યું

દીનકર—તે પણ બીચારી શરમાઇ ગઇ શું કરે

કેશવલાલ—વાહ જોવા જેવું બની ગયું હે

દીનકર—હશે કયાં કોઇક હતું,

કેશવલાલ—ના હતી તો તમારી પ્યારી

દીનકર—ત્યારે પછી

કેશવલાલ—ઘણુ ખુશી થવા જેવુ લ્યો બેસો હવે હું જઇશ

દીનકર—આટલી વારમાં

કેશવલાલ—ભાઇ શેજ મારે કામ છે

દીનકર—બહુ સારૂ આવજે હો

કેશવલાલ—વારૂ

વૈશાખ સુદ ૪ ના શુભ મહુરતનાં લગ્ન જોવરાવી નેમચંદે લગ્નોત્રરી મોકલી તે રૂપચંદ શેઠે વીધી સાથ વધાવી લીધી હવે

મણીના માવત્રે વડી પાપડ થવા લાગ્યા. મણીના મનને પોતાનો લાયક અને મન પસંદ ભરથાર મલવાથી અતી આનંદ થયો ને-મચંદ શેઠે સુશોભીત મંડપ રચ્યો.

ચોથને દિવસે જાન જોડી સગા સંબધી સહીત તૈયાર થઇ રૂપચંદ શેઠ દીનકરને પરણાવવા નીકળ્યા સામઇયુ કરી નેમચંદ શેઠ જાનને આપેલ ઉતારે મોકલાવે છે. અપોળ, અલવો, કલવો થઇ રહ્યા બાદ માયાઇ થવા વખત થતાં દીનકર જાનડીઓ સાથ પોતાના સસરાના ઘર નજદીક આવી લાગે છે તોરણ બહાર વર મોચી પર વરરાજા ઉભા છે તેમને કસ્તુર બાઇ પોંખવા આવે છે.

બ્રાહ્મણ--ખુશીના પોકાર કરી રહ્યાં છે બૈરીયો ગીતની ધમાલ મચાવી રહી છે મંડપની આજુબાજુ તથા મંડપ વચ્ચે વીજળીની બતી ઝબકી રહી છે.

ગોર નીચે મુજબ બોલતાં દીનકરને પોંખાવે છે.

શ્લોક.

આવી છે વર પોખવા કારણે મલપતી સાથે સરવ સુંદરી.
લીધું ધુંશળ મુશળને રવાઇ ઇંડી પીડી ત્રાકશું
ઘાલ્યો ઘાટ ગળા મહી નહી નહી મોઢે લઇ કાંચળી
નાક સરવ દેખતાં નહી નહી કુરવતા ન મંગલ

પોખાયા પછી દીનકરને મંડળે વચ્ચે પધરાવવામાં આવ્યો અને ગોર મોઢેથી કન્યા પધરાવો સાવધાન એમ બોલે છે એટલે કન્યાને લાવી સામી બાજોઠ પર બેસાડે છે ગોરદેવ વરમાલા આરોપે છે ત્યાર પછી વરનાં જમણા હાથમાં મણીનો હાથ મુકી માહે રૂપીઓ લગ્નોતરી મુકી કે તે પર દીનકરની પીછોડી ઢાંકે છે

પ્રીય વાંચનાર હસ્ત મેળાપ થયો મણી તથા દીનકરની ટેક પ્રભુએ પાર પાડી બન્ને જણ મનમાં અતિ આનંદ પામ્યાં સર્વ લોક પણ આવું જોડું મલવાથી ખુશી થયાં દીનકરે ધીમે રહી મણીનો પોંચો દાબ્યો મણી ખુશી થઇ દીનમણી આનંદે પરણ્યા જાન ઉંઘલાવી વેવાઇઓ અરસપરસ ભેટી જુદા પડયા. મણીની સખીએ મણીને સાસરે સીધાવતાં કેટલીક અમુલ્ય શીખામણો દીધી સર્વ પાછા વળ્યા જાન ઘેર આવી રાત્રી થતાં શયનગૃહમાં દીનકરના પલંગ પર ગુલાબ મોગરા ચંપા ચંપેલી વગેરેના અંતરો રહ્યાં છે ઘણી શુશોભીત વીજલીની બત્તી જબકી રહી છે તથા પલંગ પર આબેહુબ શોભી નીકનારૂ મચ્છરદાની તે પલંગને શોભાવી રહી છે. દીનકર પ્રીયાની રાહ જોઇ પલંગ નજથીક એક આરામચેર પડેલી છે. તે પર બેઠો ઘણીવાર થતાં નહિ આવવાથી પાસેના મેજમાંથી એક રસીલું પુસ્તક લઇ વાંચવાની લહેરમાં પડયો અક્ષરો ચડપોચડપ ચાલ્યા જાય છે પૃષ્ટો જપાટાબંધ ઉકલતાં જાય છે વાંચેલ લીટી દ્રષ્ટીથી દુર થતી જાય છે પ્રેમરસના ધુટડા તેના હૃદયમાં સ્પર્શ કરતા જાય છે અને એક ચીતે વાંચવામાં લુબ્ધ બની ગયો છે તેવામાં રૂમઝુમ ઠુમઠુમ કરતી અને ચરણની આલીગના કરડા છ વીટીયાના ચટકારા કરતી તથા હાથથી દરિયાવ મહેલ તથા હીરા માણેકની બંગડીના પટકારા કરતાં જેણે ઉંચામાં ઉંચો રેશમી ચરણીયો પહેરેલો છે તથા ખુબસુરત લીલી સાડી ઓઢેલી છે તે સ્ત્રી હાથમાં ઝારી તથા નિર્મળ જળનો લોટો ગૃહી ચતુર કામની હાથણીની પેઠે ડોલતી દીનકર સનમુખ આવી.

વાંચનાર વીરા ખરેખર તે વખતનો દેખાવ જાણે સાક્ષાત

પાર્વતીજી શંકર સનમુખ આવ્યાં હોય યાતો જાનકીજી રઘુવિર રામચંદ્રની પાસે આવી કંઇ આજ્ઞા માગતાં હોય અથવા ઇંદ્રાણી ઇંદ્ર પાસે ગાન કરવા આવી હોય યાતો સ્વર્ગની અપ્સરા મૃત્યુ લોકના માનવીને મોહ પમાડવા આવી હોય તેવુંજ સ્વરૂપ આ વખત પ્રીય મણીનં દેખાતું હતું.

આવું સુંદર સ્વરૂપ જોઇ દીનકર અનહદ આનંદ પામ્યો તથા આખા શયનગૃહમાં આનંદ આનંદ થઇ રહ્યો ખરેખર થઇ રહે તેમાં કશો અંદેશો આણવા જેવું નથી કારણ કે તેની પ્રથમથીજ અત્યંત પ્રીતી જામેલી હતી.

મણી—પ્રાણનાથ અભિવંદન કરૂં છું.

દીનકર—આવો સતી.

મણી—આજ્ઞા પતી.

દીનકર—આવ પ્રીયા એમ કહી બડબડવા લાગ્યો વાહ પ્રભુ શી ખુબી રચી છે આ પ્રીયાના નખ ખરેખર કસ્તુરીની બરો-બરી કરી શકે છે તેની આંગળીઓ ચોળાની સરસમાં સરસ ચુંટી કાઢેલ શીંગો જેવી દેખાય છે. તેનો પોચો માખણથી વિશેષ કુણપ-વાળો છે, તેને કાંડે બંગડી કેવી શોભે છે તેની બાહુવે હેમનું કડું કેવું શુશોભિત લાગે છે તેની કાંચલી શરીરે ચોટતી તથા કરચલી રહીત વળી માંહે જીક જરી કેવાં ચળકે છે ખરેખર તે પહેરનારી મુજ પ્રીયા મણી તેને તો ધન્ય પણ તે કાંચલીના કર્તાને અતિ ધન્યવાદ આપું છું.

વાહ તારા કાન કણેરના પુષ્પથી વિશેષ શોભી રહ્યા છે અરે તારા માથાના વાળ ખરેખર રેશમની ફેલ જેવા જણાય છે વખત પર તું તારો ચોટલો છુટો મુકે તો નાગણી પણ શરમ યુક્ત

થાય ખરી ઉપરાંત તારાં મુસ્તકે વેણી કેવી દીપે છે વાહ તાહરૂં કપાળ કેવું વિશાળ દીસે છે વળી તેમાં હસવું અતી ખુબ સુરત દેખાવ આપી રહ્યું છે તથા ચાંદલો આબેહુબ શોભી રહ્યો છે. અહો તાહરાં નયન ખરેખર કમાનની બરોબરી કરી શકે છે વળી તુંજ ચક્ષુ મૃગલીની પેઠે ચોમેર કટાક્ષ મારે છે વાહ તારૂં નાક સુડાની નાશીકા જેવુંજ છે અરે ગોરી તાહરા ગાલ આગળ એક ગુલાબનું તરતનું ખીલેલું ફુલ ધરી સરખાવું તો તે એમાં તાહરા ગાલ ઉત્તમ નીવડશે. વાહ પ્રભુ! આ પ્રિયાની હડપચી તથા તેની અંદર દાડમ કલીસી ગોઠવેલી દાંત બત્રીશી કેવી સરસ લાગે છે વલી તેની આજુબાજુ ગુલાબ રંગના પેઢાં બહુ શોભી રહ્યા છે વાહ મારી વાલી પ્રીયા તાહરા ગળામાં નીલમણી હાર કેવો શોભે છે તાહરા ઉર ઉપર રહેલ એ શીખર રૂપી સ્તન વચ્ચેની તારી સરિતા રૂપી મગમાળા સુસવાટ કરતી ચાલી જતી હોય તેમ જણાય છે ઇશ્વરે તાહરૂં પેટ તારા શરીરની લાયકાત મુજબ ગોઠવ્યું છે ખરેખર પ્રિય તાહરી કેડ કટાર સમાન છે વળી તાહરા સાથલ કદલી સ્થંભની સરખાઇ કરે છે તાહરા ચર્ણમાં ઘુઘરાણા તથા આંગલીમાં કરડા છવીંટીયા કોઇ કસબી સોનીએ તને શોભતાંજ બનાવી આપ્યાં છે શાબાશ મારા નિરંજન નિરાકાર પ્રભુ હું મારી ખાત્રીથી કહું છું કે મારી આ મણી રત્ન પ્રીયાનો દેદાર ઘડતાં તને અતી વખત લાગેલ છે અથવા તું તે વખતમાં અવકાશી હોય તેમ જણાય છે.

મણી—કયારની આ બધું એક ચીતે સાંભળી રહી છે તે હવે બોલી:–પ્રાણનાથ આટલું બધું શું કોઇ ભાટની સોબતમાં વસ્યા લાગો છો અને તેથી તેની અસર આવી છે કે શું

આમ વખાણુના વરસાદ વરસાવી મુકયા હું કીંકરી દાસીના સ્વરૂપનું વર્ણન આપ આમ હદથી જાદે કરો છો તે જોઇ મને શરમ આવે છે.

દીનકર—નહી પ્રીય તાહરૂ સ્વરૂપ ખરેખર તેવુંજ છે.

મણી—બસ કરો પ્રાણુનાથ તમે કયાં કમતી છો.

દીનકર—પણુ પ્રીય તાહરા જેવું.

આમ બંને જણુ પ્રેમરસની વાતો કરી વખત થતાં નિંદ્રા-દેવીને તાબે થયાં રાત્રીના બાર વાગ્યા. માણુસ પશુ પક્ષી સર્વ પોતાને સ્થળે શાન્તપણે સુઇ રહ્યાં છે ચોકીવાલા જાગતા સુવા બુમ મારી રહ્યા છે આવી મધ્યરાત્રીએ દીનકરના પલંગ પરની ખુશબોદાર અંતરોથી બેભાન બની એક કાળીનાગણુ ઇશ્વર ઇરાદે કોણુ જાણે કયાંથી સુસવાટ કરતી આવી પહોંચી અને જેમ શંકરના નાગપાસ બાણુમાંથી છુટી રાક્ષસીના રૂધીરનું પાન કરવા જતી હોય તેવે વેગે ત્વરાથી દીનકરના પલંગ પાસે આવી પહોંચી પુર્ણ સુગંધ લેવા તલપ મારી પલંગ પર ગઇ અને ખુશબોથી ખુશ થતી ફેણુ માંડી આમ તેમ ડોલવા લાગી દીનકરે ઉંઘમાં જરા પગ ઉંચો કર્યો ઝેરી નાગણીના શરીરને લગાર ઇજા થઇ તુર્ત તેને ગુસ્સો ચડયો અને જોરથી દીનકરના ચરણુને ડંસ કરી દોડતી થઇ.

દીનકરની નીંદ્રા ઉડી ગઇ ચડપ બેઠો થયો. ઓય બાપ બુમ મારતાં મણી તુર્ત જાગી પ્રાણુનાથ શું. આમ કહે છે એટલામાં તેણે ડંસ કરનાર નાગણીને જપાટાબંધ દોડતાં જોઇ પોતાનાં સાસુ સસરાને ખબર પડતાં તુર્ત ઉપર આવ્યા. મણીએ દ્વાર ઉઘાડયાં તેઓ અંદર દાખલ થયાં અને જોયું તો દીનકરને કશી શુદ્ધી છે નહી મણી અમૃત વગેરે પારાવાર કકલાટ કરવા લાગ્યા આડોશી

પાડોશી દોડી આવ્યાં અને તેઓ પણ રૂદન કરવા મંડી ગયાં. જુવાનીયા નાગણીની શોધમાં પડી ગયા. પણ તે જળના રેલારૂપ નાગણી હાથ લાગે ખરી કે ?

બીલકુલ જણાઇ નહી પછી રૂપચંદ બેબાકળો થઇ કોઇ ઔષધીને બોલાવવા ચાલ્યો રાતનાં બીચારો ઘણાં ઘર ભટકયો પણ તેને ખરૂં ઔષધ જાણનાર વૈદ્ય મલ્યો નહી નિરાશ થઇ પાછો ફરતો હતો તેટલામાં કેશવલાલને ખબર પડવાથી તે જોસબંધ દીનકરના ઘર તરફ આવતો જણાયો રૂપચંદશેઠ તેને મલ્યા દીનકરના ખબર પૂછ્યા તો હોશકોશ વિનાનો જવાબ મળ્યો ત્યારે કેશવલાલે કહ્યું તમો તેની આસનાવાસના કરવા ઘેર જાઓ હું ઔષધીને બોલાવી જલદી આવું છું.

રૂપચંદ—વારૂ કહી પાછો ઘેર આવ્યો.

કેશવલાલે પૂછપરછ કરતાં એક ઝેર ઉતારવાનો અકસીર ઇલાજ જાણનાર તથા નાગોને મંત્રથી વશ કરનાર તથા કરડેલ સર્પને પોતાની મોરલીના નાદથી પાછો બોલાવી ઝેર ચુસાવી લેનાર એક કંગાલી જેનું નામ જીવો કરીને હતું તેને ત્યાં કેશવલાલ આવ્યો ત્યાં જઇ જુએ છે તો કરંડીયામાં પૂરેલ સર્પને બહાર કાઢી ભક્ષ આપતાં એક દસ વર્ષની છોડી તેણે જોઇ અને તે છોડી દરેક નાગને તેનો ખોરાક ખવરાવી દૂધ પાઇ કાછીઆ લોકો જેમ જોખેલ પંડોળાવ ઘરાક તરફ ફેંકે છે તેમ બાલીકાને નાગને ભક્ષ કરાવી કરંડીયામા ફેંકતાં જોઇ આવું જાણી કેશવલાલ હર્ષ પામ્યો અને તેના મનને ખાત્રી થઇ કે મારા મિત્રનું દુઃખ આ જીવો જરૂર મટાડી શકશે. અહિં આવી નાની છોકરી નાગની આ પ્રમાણે રમત કરે છે, તો તેની શકિત કેટલી હશે આમ વિચારી તેણે જીવા

કાકા એમ બુમ પાડી જીવો બહાર આવ્યો અને કહ્યું કેમ બચ્ચા અત્યારે આવવું પડયું કેશવલાલે કહ્યું મારા મિત્ર દિનકરને થોડી મુદત અગાઉ સર્પ ડંસ થયો છે. માટે તમોને બોલાવવા આવ્યો છું જીવો તુરત પોતાની મોરલી વગેરે લઇ તેની સાથે ચાલ્યો બન્ને જણુ દિનકરને ઘેર આવ્યા અને જોયું તો દીનકરની કશી શુદ્ધી હતી નહી જીવાને સારો આવકાર આપી આસનપર બેસાડયો.

જીવાએ દીનકર સામુ જોઇ સર્વને કહ્યું કશી ફીકર નહી કરો હું આટલો દુર બેઠો છું અને દિનકરને બીલકુલ ઔષધ લગાડયા સિવાય મારી મોરલીના નાદથી તે કરડનાર નાગણીને તમારી સમક્ષ હાજર કરી સઘળું ઝેર ચૂસાવી લઇશ. આમ કહી અફીણ ચઢાવી ચલમ ભરી બે ચાર ફુંક ગાંજો ચઢાવી જીવાએ પોતાની મોરલીનો નાદ શરૂ કર્યો, આ મોરલીનો સ્વર સાંભળી બીન ધાસ્તીએ શિકાર કરવા નીકળેલા બે ચાર મોટા ભોરીંગ જીવા સનમુખ આવી ફેંડ માંડી જેમ તબલચી ગાયનના સુરના પ્રમાણમાં મૃદંગ પર તાલ દે છે તેમ મોરલીના નાદ પર પોતાની ફેંણના તાલ દેવા લાગ્યા અને જાણે ગાંડા ઘેલા બની ગયા હોય તેમ ડોલવા લાગ્યા ત્યાં આવેલ સઘળા મનુષ્ય આશ્ચર્ય પામ્યા આવુ ગાન તાન તથા નાગની રમત રમાઇ રહી છે પણ પેલી દુષ્ટ નાગણીને તેની લગાર અસર થઇ નહી. અને તે તો બીક ભેર પોતાના દરમાં પેશી રહી છે. કારણ કે તે જાણતી હતી કે મારા કરેલા ગુનાનો સ્વાદ ચખાડવા કોઇ હુંશીયાર વાદી આવી પહોંચ્યો છે. જીવાએ ખુબ જોરથી પોતાની મોરલી ગજાવી મુકી, આથી જંત્રના સ્વરથી વગડાના મૃગો જેમ જંત્ર વગાડનારા આસપાસ આવી વીંટલાઇ વળી જંત્રનો નાદ એક ચિત્તે શ્રવણ કરે છે. તેમજ ઘણા નાના મોટા એરૂ જીવાની

આસપાસ વીંટલાઇ વળ્યા અને આમ તેમ ડોલવા લાગ્યા. બધાં માણસો બીકભેર આમ તેમ નાસવા લાગ્યાં જીવાએ નહી બીઓ કહી મણીને બોલાવી કહ્યું જે નાગણી કરડી તે તારી જોએલ છે મણીએ હા કહ્યું એટલે જીવે કહ્યું બેન આ માંહે તે છે મણીએ આમતેમ બધા સર્પ તરફ દ્રષ્ટી કરી પણ પેલી ચકચકીત આંખોવાળી અને લાલણે ભવાલી દુષ્ટ નાગણી નજરે પડી નહી તેથી મણીએ કહ્યું કાકા તે આમાં નથી જીવાને બહુ ખીજ ચડી તેણે મુઠ નાંખી સઘળા સર્પને વશ કરી પોતાની પાસે કરડીઓ હાજર ન હોવાથી એક માટલામાં પુરી ઢાંકણું બંધ કીધું અને છરી વતી એક રાડાના મલોખાંના ચાર કલમ બનાવી મંત્ર ભણ્યો કે ચાર કલમ ચાર દિશાએ ઉડી તેમાંની એક કલમ જયાં આપણી વાર્તાની નાયક દીનકરને મરણને શરણ કરી નાશી જનાર નાગણી સંતાઇ પેડી છે તે તરફ ચાલી અને તે નાગણીના માથામાં ગોચાવા લાગી આંથી નાગણી કાયર થઇ જીવાના શરણમાં આવી જીવાએ હુકમ કરતાં ત્વરાથી દીનકરના શરીરમાં પ્રસરેલ ઝેર ઘાયલ જગ્યાદ્વારે જરાએ જરા ચુશી લીધું. દીનકર આળસ મરડી બેઠો થયો સર્વ લોક આનંદ પામ્યાં જીવાએ નાગણીને લઇ રૂપચંદ શેઠે તેને યોગ્ય પાઘડી આપી વિદાય કર્યો.

પ્રકરણ ૫ મું.

મણી ખુશી થઇ સર્વત્ર પોતપોતાને ઘેર ગયાં પ્રાતહકાળ થતાં સૌ સૌને કામે વળગ્યાં હમેશ આનંદમાં દિવસ નીરગમન કરવા લાગ્યાં દીનમણીની પરસ્પર પ્રીતી વૃદ્ધી પામી તેવામાં

મણીને પીયરથી તેડવા આવ્યાં અને તે જાણીને આણું વલાવી તેડી ગયાં. થોડા દિવસનો સહવાસ પણ મણી અત્યંત પ્રીતી લગાડી ગયેલ હોવાથી દીનકરને કયાંઇ ચેન પડે નહી સર્વત્ર અડવું અડવું બાસવા માંડયું તેમણે સ્કુલનો અભ્યાસ છોડી દીધો તથા કશો ધંધો કરવો ગમતો નથી. આથી તેનાં મા બાપની ધીમે ધીમે તે પરથી પ્રીતી કમતી થતી ગઇ કહેવત છે કે કમાઉ પુત્ર વહાલો લાગે આથી તેના માબાપ હમેશ તેને મેણાં મારવા લાગ્યાં મોઢે ચડી કહેવા લાગ્યાં કે કાંતો અભ્યાસ કર નહી તો વેપારમાં જોડા. દીનકરને આ વચનો કડવાં ઝેર જેવાં લાગતાં હતાં. તો પણ લાચારીથી સાંભળ્યા કરે છે આણીમેર મણી પણ પ્રીતીથી જુદી પડતાં અતી શોકાતુર રહે છે. એક દહાડો પોતે એકાંત સ્થાનમાં પતીનું સ્મરણ કરતી બેડી છે, તેવામાં વીજળી આવી અને તેગણે પૂછ્યું.

વીજળી—કાં બા કયારે આવ્યાં? સાસરૈર કેવી સુખકારક?

મણી—અતી સુખકારક.

વીજળી—પણ આજે શોકમાં કેમ છો?

મણી—બેન મને મારા પતિ વિના ચેન પડતું નથી.

વીજળી—તે તુંજ સાસરાવાળી સત્રાળી પરણાતી હશે તે પતી સાથેજ રહેતી હશે. પીયર કદી નહિ આવતી હોય કેમ.

મણી—મને તો મારા પતી સાથે રહેતું બહુ ગમે છે.

વીજળી—ઘેલી, એમ તે હોય થોડા દહાડા અહીં રહો પછી આખો ભવ ત્યાંજ રહેવું છે ને.

મણી—મનમાં વિચાર કરી બોલી; પ્રભુ હાલ મળવું તો નહિ બને પણ ચાલ પત્ર તો લખું એમ કહી વિજળીને કહ્યું બેન આજે એક કામ કરશો.

વીજળી—ફરમાવોને બેન મારી ક્યાં ના છે.
મણી—આજે તાહરા બનેવીને વળી એક ચીઠી આપી આવીશ.
વીજળી—ભલે લખો, આપી આવું.

મણીએ પત્ર લખ્યો.

ચીઠી.

પ્રાણપતી તમારા વિયોગથી મારૂં મન અતિ દુઃખી રહે છે, મને લગારે ચેન પડતું નથી માટે કંઇ ઉપાય શોધી આપણો મેળાપ થાય તેમ કરો એવી મારી નમ્ર માગણી છે એ જ.

લી. આપની અર્ધાંગના **મણી.**

ઉપર પ્રમાણે પત્ર લખી વીજળીને આપ્યો. વીજળી તે લઇ દીનકર અત્યારે વાડીએ મળશે તેમ ધારી વાડી તરફ ચાલી. જોગ જોગે દીનકર તે વખત વાડીએજ જતો હતો તેથી તેણે તેને પેલી ચીઠી આપી દીનકર વાંચી આનંદીત બન્યો અને નીચે મુજબ લખે છે

પ્રતી ઉત્તર.

પ્રાણ પ્યારી મારી પણ તારા જેવીજ ગતી થઇ છે તારા પ્રેમની પરિસીમા થઇ શકતી નથી. મૃગલોચની તાહરા કમળરૂપી ચક્ષુએ મારા ભ્રમરપી મનને હવાઇ ખ્યાલોમાં ગોથાં ખાતુ બનાવી દીધું છે, તે હવે સ્થિર થઇ કયારે બેસશે તે કહી શકાતું નથી, તો પણ ઉપાય યોજીશ એજ.

લી. દીનકર રૂપચંદ શાહ.

વીજળી તે ચીઠી લઇ મણી પાસે આવી અને તેમને આપી મણી વાંચી ખુશી થઇ પતિની પ્રેમપત્રિકાને છાતી સાથ ચાંપી પ્રેમ સાથે વાંચી આનંદીત બની પણ અંદરખાને તેને દીનકરનો વિયોગ સાલવા માંડયો.

દીનકર પોતાને ઘેર આવ્યો જમ્યો અને પછી પોતાના રૂમમા બેઠો છે. એટલામાં તેનો પિતા આવ્યો અને દીનકર પ્રત્યે બોલવા લાગ્યો કેમ બચ્ચા શું ધંધો કરવા માગો છો તેનો મને આજેજ જવાબ આપ. આમ કહે છે એટલામાં અમૃત કંઇ કાગળ લઇ રૂપ-ચંદ પાસે આવી અને કહ્યું આ વાંચો જોઇએ શું છે.

રૂપચંદે વાંચ્યું તો મણીની લખેલી ચીઠી માલુમ પડી આથી વધારે ચિટવાણો અને ક્રોધથી કહેવા લાગ્યો નીચ અને હરામનુ ખાનાર તારૂં ધ્યાન બૈરીમાંજ ગુથાયેલું છે તને હવે કશું કામ ગમશે નહી. આ શું આપણી ઉત્તમ જ્ઞાતિમાં વળી ચીઠીઓની આવજા કેવી ? બેશરમ તારૂં મોઢું ન બતાવ. જા તારો મારે હવે ખપ નથી.

દીનકર—તપી જઇને બહુ સારૂ પિતા તમારા કહેવા મુજબ ફરી મોઢું નહી બતાવું અને હવે તમારા ઘરમાં રહીશ નહી.

રૂપુચંદ—ભલે ચાલ્યો જા.

દિનકર—વારૂ બાપા તેમજ કરીશ.

રાત્રી થઇ સર્વ જમ્યાં સર્વ સૌને સ્થળે સુતાં દીનકરને પોતાના શયનગૃહમાં વિચાર થવા માંડયો અરે પ્રભુ શું દશા એક તો માબાપની અપ્રીતી હતી તેમાં વળી ચીઠી હાથ પડી અરે ? પણ તે એમને ક્યાંથી મળી ખરે હવે યાદ આવ્યું મેં તે ચીઠી વાડીએથી આવતાં કમરે ચડાવી હતી તે જમવા વખતે અબોટીયું પહેરતાં પડી ગઇ હશે અરે મેં કેવી ભૂલ ખાધી ખરે ભાવી પ્રબળ છે. કંઇ નહી મારૂ કિસ્મત એક તો મારી વ્હાલીનો મને વિયોગ છે તેમાં વળી ધંધામાં જોડાવા ફરજ પાડે છે સર્વ દુનીયા સ્વાર્થી છે. કોઇનુ કોઇ છે નહિ આમ બોલી નીચે મુજબ ગાવા માંડે છે.

કુંડલીયો.

નહીં સગું કો આપણું નહી માત કે તાત.
નહી ભાઇ કે બેનડી નહી નાત કે જાત.
નહી નાત કે જાત સગાં પૈસાનાં સર્વે.
ફાની દુનીયાં ફોક મનુષ્યો માલે ગર્વે.
માલે ગર્વે મનુષ્ય તુજ ત્રીયાને દેખી.
અંધ બન્યા કો આજ પુરણુ પુજીને પેખી
પૂરણુ પૂંજી પેખીને લક્ષ્મી લક્ષ્મી તે ભજે
લક્ષ્મી કેરા લોભથી તન ભાગીને તે તજે

આટલું બોલી પાસેના મેજમાંથી પત્ર કાઢી પોતાની સ્ત્રીને લખે છે એટલામાં તેનો ઘાટી આવ્યો તે બીછાનુ બિછાવવા લાગ્યો તો તેને દીનકરે અટકાવ્યો અને કહ્યું જા અહીંથી મારે આજે સુવું નથી રામો ચાલ્યો ગયો અને દીનકરે પત્ર લખવો શરૂ કર્યો.

અનઝારો,

અરેરે પારસ પ્યારી મારી મુજને અત્યંત સુખ દેનારી.
તને તજી હું જાઉં વિદેશ મારૂં મન તુજ પાસે રહેશે.
તજી જાઉં (૨) વિદેશ આવારી મળશુ કયારે મમ પ્યારી
મમ માતા તાતને વચને ઘાયલ કીધો છે મુજને
તેથી છોડું દેશ હું પ્યારી જઇશુ વિદેશ આ વારી.

અરેરે પારસ.

તુજ શિયલ સાચવી રહેજે કંઇ કામ કેરાુ તે કેજે
વળી મળીશ (૨) કોઇ દીન પ્યારી તું રહેજે ધીરજ ધારી

અરેરે પારસ.

યજ પ્રીતીએ બનેલો ઘેલો સ્યેહ હૃદથી જાદે જામેલો,
તે તજી (૨) જાઉ આ વારી મળશુ કયારે મમ પ્યારી,
અરેરે પારસ.

પ્રાણ પ્યારી મારા ક્રૂર પિતાના કટ્ટા વચને તને તથા પ્રીતીને અને મારા સ્વદેશને છોડી પરદેશ ગમન કરવા જાઉં છું બીલકુલ મુંઝાઇશ નહી જરા પણ સંકોચાઈશ નહીં ઇશ્વર રાખે તેમ રહેવું વિધીનું ધારેલું પીવું તાહરા બાપદાદાની આબરૂને બટ્ટો લાગવા દેઇશ નહીં કંઇ પણ કામકાજ મારા દોસ્ત કેશવલાલને કહેજે એજ.

લી. ભાગ્યોદયને આધિન વીધીવશ દીનકર

આ પત્ર પોતાની વહુને મોકલવા લખ્યો વળી બીજો લખવો શરૂ કર્યો.

ભાઈ શ્રી કેશવલાલ.

લલિત છંદ

મધુમતી રૂડું ગામ ગાજતું ધનાઢયો થકા એહ છાજતું
સૌરાષ્ટ્રને વિષે શોભતું અતી ભાવસિંહજી છે ભલાપતી
મહા સુભસ્થાન માત તાતનું ભગની પ્યારીને મુજ ભ્રાંતનું
તે તજી અને વિદેશમાં જવું દુખ દીલનાં તુજ કને કહું
માત તાતનાં વચન વાગતાં ઝટકા સમાન તેહ લાગતાં
એહ કારણે સ્વભૂમિ છોડીને પ્રાણ પ્યારીની પ્રીત તોડીને
વિદેશમાં જવુ બંધવા હવે નહી નહી નહી નહી રહુ હવે
પ્રણામ છે હવે બંધુ આવજે મીત્ર વર્ગને પ્રણામ કહાવજો

એજ લી. તાહરો જીગરજાન દોસ્ત દીનકર.

સાથેના પત્ર મણીને આપશો આટલું બોલી કવરમાં બીડી જરા વાર લમણે હાથ લગાવી બેઠો.

રાત્રીના બાર વાગ્યા સઘળા નિંદ્રા દેવીને આધીન થઇ પડયાં આવા વખતે દીનકરે કપડાં પહેરી પેલો પત્ર ખીસામાં મૂકી ધીમે રહી ઘર છોડયું જરા આગળ ચાલતાં ટપાલની પેટી આવી તેમાં કેશવલાલને શીરનામે પેલો પત્ર નાંખ્યો અને રસ્તો કાપવા માંડયો એટલે પોલીશ સ્ટેશન આવ્યું દીનકરના ચાલવાના અવાજથી પોલીસે સવાલ કર્યો.

પોલીસ—હુકમ

દીનકર—રૈયત

પોલીસ—કેમ અત્યારે

દીનકર—જરા કામ પ્રસંગે

પોલીસ—કામ સવારે અત્યારે ઇધર બેઠો.

દિનકર—આજીજીથી ઓળખાણો પાઢવા લાગ્યો પોલીસે તેને ઓળખ્યો અને સાહુકાર જાણી જવા દીધો આ પ્રમાણે ઘણા ખરા પોલીસને જવાબ દઇ દીનકર શહેર છોડી નદી ત્રટે આવ્યો અને જરા થોભ્યો.

ભયાનક રાતે પોતાનો અંધકાર ચોગરદમ ફેલાવી દીધો છે પૃથ્વીએ પણ શ્યામ સાડી ધારણ ધરી લીધી છે જેથી રસ્તો સૂજે તેવુ રહ્યું નથી માણસ પશુ કે પક્ષી આ વખત આ સ્થળે જોવામાં આવતુ નથી તમરાંએ તનેનાટી કરી રહ્યાં છે શિયાળીઆ ફુંકારી રહ્યા છે પવનના જોરથી વાડીઓ તથા જંગલના ઝાડો ગર્જના કરી રહ્યાં છે નદીનું નિર્મળ જળ શાન્તપણે બહે છે આ જોઇ દીનકર પહેલાં તો જરા ઉભો પણ વિચાર કર્યો કે આહા મારા ગામના ઝાંપામાં આવા નજીવા સંકટથી હું કંટાળી જઇશ તો વિદેશની મોટી આફતો શી રીતે સહન કરી શકીશ ? ખેર મા

બાપનાં મેણા કરતાં અઘોર સંકટ હજાર દરજે સારૂં છે એમ બોલી આગળ વધ્યો નદીનો લાંબો પટ તથા ચારે બાજુ વીંટળાઇ વળેલ વાડીઓથી સપાટ એક ભયંકર મેદાન જેવો લાગતો હતો. તે વચ્ચેથી મિસ્તર દીનકરનો રસ્તો હતો. બિચારો કોમળ અંગી ખીલતી જુવાનીનો ઉછળતો છોકરો આવી રાત્રિના વખતમાં જેના હાથમાં નવનવાં નોવેલ ભભકી ઉઠતાં તેજ માણુસ અત્યારે હાથમાં જોડા ઉંચકી પથે પડયો, દશ બારેક માઇલ ચાલ્યો એટલે રવિએ પોતાની લાલી પ્રદિપ્ત કરી, આભાસ આવ્યો અને ઝાડોની ઓળખાણ પડવા લાગી. રસ્તો સૂજતો થયો. આસપાસના ગામો દેખાવા માંડયાં એટલે દિનકર જરા શાંત થયો.

આગળ ચાલ્યો એટલે એક નાની નહેર આવી ત્યાં આગળ પોતાના કપડાં ઉતારી જંગલ જઇ આવ્યો હાથ પગ ધોઇ સ્નાન કરી જરા વાર ઇશ્વરનું આરાધાન કરી, નહેર તટે બેઠો અને થોડા વખત પછી વળી ચાલતો થયો જેષ્ટ માસનો ખરો તડકો અને સૂર્યનો જોસબંધ આવતાં ઉષ્ણ કાર્ણો દીનકરની ચામડી બાળી દે છે અને ગરમીથી ઉનો થયેલ પવન જેને લુ કહે છે. તે જમણી બાજુથી આવતાં દીનકરનો જમણો ગાલ જે ગુલાબના પુષ્પ સરીખો કુમળો છે તેને કરમાવી દે છે અને ડાબી બાજુથી આવતાં તે કોમળ ગાલની તેજ દશા થાય છે. શરિરે પરસેવાના જોબે જોબ ચાલ્યા જાય છે ચરણ તળવાઇ ગયા છે વખતપર બુટ પહેરી ચાલે છે ત્યારે પગની એડી નીચે કાંકરી આવવાથી બિચારાનો કોમળ ચર્ણ લચડાઇ જાય છે.

આવું સંકટ વેઠતો ઝપાટાબંધ જમીન કાપતો જાય છે. સૂર્ય અસ્ત થવા આવ્યો ગરમી કમી થતી જણાઇ એટલામાં દીન-

કર તુલજાપુર નામના નગરમાં આવી પહોંચ્યો. ધર્મશાળામાં જઇ પોતે ઉતારો કર્યો પણ સાંજે ખાઇશ શું તેનો તેને વિચાર થવા લાગ્યો થાકી પાકી લોથ બની ગયો હતો તેને ગામમાં જવા શકિત રહી હતી નહી. જૈન ગૃહસ્થ બાજુની ધર્મશાળામાં તેણે ઉતારો કર્યો હતો જરા વાર બેસી વીચાર કર્યો પણ તેને એક ઉપાય સુજતો નથી આખર વિચાર કીધો કે આમ બેશી રહેવાથી કશું વળવાનું નથી. પ્રવાસ કર્યાથી કંઇક વળશે એમ ધારી ત્યાંથી ચાલ્યો.

શહેરની પૂર્વ દિશાએ તે ધર્મશાળા હતી તેની સામે એક સુશોભિત નદી વહેતી હતી તથા તેનો કિનારો પત્થરથી બાંધેલો હતો ધર્મશાળાથી નદી તરફ જતાં ડાબી બાજુ દરબાર ડેલી હતી તથા તેની પાસે શહેરમાં જવાની એક નાજુક ગલી હતી કીનારા પરના છેલ્લા પગથીયા પર દીનકર ઉભો છે એવામાં એક વણીક અબોટીયા કરી જતો હતો તેણે દીનકરને જોયો અને વિચાર કર્યો કે આ કોઇ કુળવાન છે વળી તેનો ચહેરો શોકાતુર છે આમ ધારી પૂછ્યું.

વણીક—ભાઇ કયા ગામ રહો છો.

દીનકર—મધુમતી

વણીક—કેવા છો.

દીનકર—વાણીયા.

વણીક—આમ દીલગીરી ચહેરે અહીં કેમ ઉભા છો આપનુ સગુ છે.

દીનકર—ભાઇ મારૂ સગુ વહાલુ નથી.

વણીક—ત્યારે તમે કયાં ઉતર્યા છો

દીનકર—હું ધર્મશાળાં ઉતર્યો છું.
વણિક—અહીં શા માટે આવ્યા છો.
દીનકરથી બોલી શકાયુ નહી તેનુ હૃદય ભરાઇ આવ્યું પગ થીયાપર બેશી ગયો લમણે હાથ દઇ રડવા લાગ્યો લલાટે હાથ દઇ રડતાં અસ્રૂ બીંદુથી તેના ઢીંચણ ભીંજાઇ જવા લાગ્યા. આવું જોઇ પેલા માણસને અતી દયા પેદા થઇ તુર્ત તેણે પોતાના અંગુડાવતી તેનાં આંસુ લોહવા માંડયો અને હિંમત આપી ગભરાવા ના કહી દીનકર સજ થયો એટલે તે અતી આગ્રહથી તેને પોતાને ઘેર તેડી ગયો આવું દીનકરનું ગભરાયેલ હૃદય જોઇ પેલા સામા માણસને ખાત્રી થઈ કે આને ઘણું દુ:ખ છે.

દીનકર પોતે હિંમતવાન માણસ હતો પણ ઓછું લાગવાનું તથા ગભરામણ છુટવાનું કારણ માત્ર એટલુંજ કે તેના માવિત્રોએ તેને નાનપણાથીઆજ લગણ ઘણા ઘણા લાડમાં મોટો કર્યો હતો તથા પાણી માગે તો દુધ હાજર કરતાં એક માઇલ પણ પોતે પગે ચાલેલ નહોતો તે પાછલો વખત તેને સાંભરી આવતાં આ સ્થિતિ થઇ હતી—પેલો વાણીયો જેનું નામ કમળશી હતું તેને ત્યાં દીનકર ગયો તેણે તેને સારી રીતે આશ્વાસન આપી આદરસત્કારથી બેસાર્યો દીનકર બેઠો અને જરાવાર પછી શાન્ત થયો એટલે રસોઇ તૈયાર થવાથી દીનકરને જમવા બેસાડયો. દીનકર જમ્યો વખત થતાં સર્વ સૌને સ્થળે સુતાં અને દીનકરને એક હોલમાં સુંદર પલંગ બીછાવી આપ્યો એટલે દીનકર પણ વખત થતાં શાન્ત થઈ આખા દીવસનો થાકેલો હોવાથી થોડીવારમાં

નિદ્રાને સ્વાધિન થયો સવાર થયું દીનકરે રજા માગવા માંડી પણ કમરસિંહે તેને હાલ જવાય નહિ એમ કહી અતી આગ્રહથી ત્યાં રાખ્યો દીનકરને જવાનુ હતુ પણ કમળશીના આગ્રહનું ઉલંઘન કરી શકયો નહી તેથી તે ત્યાં રહ્યો અને હરખ શોકમાં દિવસ નિરગમન કરવા લાગ્યો.

સવારમાં નાહી ધોઇ નિત્ય ધર્મ કરી જમી જરાવાર અહાામ લે છે ત્યારબાદ શહેરમાં આમતેમ ફરી તથા કમળશીની દુકાને બેસી દિવસ ગુમાવે છે સાંજના બહાર ફરવા જાય છે અને ત્યાં રહે છે.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

એક દિવસ સાંજના પાંચ વાગતાં શહેર બહાર નદી ઉપર ફરવા જવું ધારી દીનકર શહેરની પૂર્વ દિશા તરફ રવાને થયો. નદીની સપાટી ઓળંગી પેલી પાર જવા તેને વિચાર થયો હતો. દીનકર નદીમાં આવ્યો.

તે દિવસ કંઇ તહેવાર હોવાથી સરીતાના સુંદર પટ વચ્ચે નવ નવી નારીઓ વિધવિધ રાસડા ગાતી હતી.

તેવામાં તેમાંથી એક બાળાની દ્રષ્ટિ દીનકરપર જતાં તેને મોહબાણ વાગ્યું. આ સ્ત્રીએ દીનકરને બે ચાર વખત ગામમાં જોયેલો હતો અને જોયા પછી તે દીનકરને મેળવવા તલસી રહી હતી પણ અજાણ્યો જાણી અતી શરમાતી આજે તેમની જીભ છુટી થઇ શરમનો અંતરપટ તે બાલીકાએ આજે ખશેડી નાંખ્યો અને સાથેની સાહેલીઓને નીચે મુજબ ગવરાવવા લાગી

રાસડો

પંથી કયું તમારૂં ગામ કે કઇ દીશ જશોરે લોલ,
આવ્યા શેને કાજે અહીં કે કઇ દીશ જશોરે લોલ,
વહાલા કોણ માત ને તાત કે ધંધો શું કરોરે લોલ,
સાથે નહીં કોઇ સંગાત કે એકલા પરવરોરે લોલ.
પ્રીતમ કયો તમારો દેશ કે કેવા નાતનારે લોલ
પંથી પરઠી કોને વાત કે છો કઇ જાતનારે લોલ
હું તો મોહી પડી છું નાથ કે કોને વાતડીરે લોલ.
શાને છોડયા માત ને તાત કે શું વ્યાધી નડીરે લોલ
બોલો બોલો મારા સમ બનો નહી બાવરારે લોલ
બોલો નહી જો આજ તો સમ દઉં આકરારે લોલ,
મારે થઇ છે તમશું પ્રીત કેમ ન માન્યું ઘણુંરે લોલ;
પધારો પ્રેમ સહીત ભૂવન કે આપું બેસણુંરે લોલ
ઉષ્ણ જલે કરાવું સ્નાન કે ભોજન ભાવતાંરે લોલ,
પીરસું નીરખું નેણે નાથ કે પતી ચાલતાંરે લોલ.

આ સાંભળી દીનકર સ્તબ્ધ બની ગયો અને સ્થીર થઈ ઉભો રહ્યો પેલું ગાણું એક ચિતે શ્રવણ કર્યું અને વિચાર કર્યો કે એ કોણ હશે આટલું બધું માન કોને આપે છે આસપાસ જોઇ પૂર્ણ વિચાર કર્યો તો તે સઘળું પોતાપર લાગુ પડતું હતું જેથી બોલ્યો મારે તો પરસ્ત્રી મા બેન સમાન છે. પણ આ કોણ છે કેવી વર્તણુકવાળી છે. પરણેલી છે કે કુંવારી એ જોવાથી શું નુકશાન છે, એમ ધારી પાસેની ઝાડપર બેઠેલ કોયલ સામું જોઇ ગાવા મંડયો.

દોહરો

કોયલ કંઠ અતી સરસ કયા વનની રહેનાર;
કોણ સાસુ સસરો અને કોણ તુંજ ભરથાર.

કોણ નામ છે તાહરૂં કોણ તમારી જાત;
ધંધો તુંજ ભરથારનો જણાવ સઘળી વાત.
આ સાંભળી સ્ત્રીએ નીચે મુજબ શમશા કરી.

સમશા–દોહરો

એક ઝાડને બાર ડાળ ડાળે પત્રાં ત્રીશ
દવાદશ દાળે ત્રીશમું પાન નામ ગણીશ
વળી એજ ઝાડની સાતમી ડાળે ચોથું પાન
સસરો મુજ સુલક્ષણો કોયલ ધરજે કાન.
દશ ડાળે ત્રેવીશમાં પત્ર તણો સમાજ
એ એધાણે ઓળખો છે મારો શીરતાજ
જળ વિના જીવે સુણું જાતે વેલો એહ
શાણો સમજે પલકમાં મારી સાસુ તેહ
જોગી પણ જડ રૂપ છે મુજ ફળીયાની માંહી
એ એધાણે આવજો પ્યારા પ્રીતમ ત્યાંય.

દીનકરે શમશા એક ચિતે સાંભળી જાણી અને તેને ખાસ જોવા તેને જાણુવા સારૂં ઘેર જવા ધાર્યું.

દીનકર એજ દિવસે રાત્રીએ આપેલ નીશાન નીહાળતો પેલી પ્રેમદાને ત્યાં જઇ ચડયો તો અત્રે રાહ જોઇ બેઠેલી કુલટા તેને જોઇ લજયાયુક્ત બની પોતાના ભૂવનમાં ગઇ જરા વાર પછી બહાર આવી તેને સારો આવકાર આપી, સુંદર આસન આપ્યું અને તે પર આવેલ પરોણાને બેસવા ફરમાવ્યું. વાચકવૃંદ ઉપર જણાવેલ કુલટાને મશ્કરી કરવાની આદત હતી. તેણે આપવા ધારેલ આસન પલંગ હતો તે પલંગને નેતર કે પાટી કશું ભરેલ હતું નહી પણ ફક્ત બીછાનાનો ભાર ખમી શકે તેવી રસીના થોડાજ આંટા ગોઠવી

તે પર સુંદર દેખાવનું બીછાનું પાથરેલ હતું.

દીનકર—દુરાચારી સ્ત્રીની કપટકળા જાણી શકયો નહિ અને મજકુર આસનપર બેઠો તેવીજ તટાતટ રસી તૂટી બિછાનું જમીનપર ગયું તે સાથ દીનકર કેડથી શીખા સુધી અર્ધ શરીરે જમીનપર પથરાયેલ બીછાને સુતો. અને તેનાં ચરણનાં તલીયાં છાપરાનાં તલીયાં નીહાળવા લાગ્યાં.

ત્યારે પેલી કુભારજા પીલુક પીલુક હસતી ટાંચકો મારી તાલ દઇ સંકટાનો ખસી ગયેલ છેડો સ્તનપર ઢાંકી પોતાના કાયમી ફતેમંદ નીવડી હોય તેમ ખુશી થતી એક બાજુ ઉભી.

આપણી વાર્તાનો નાયક દીલગીર સાથ ક્રોધ યુક્ત બની હાથના ખભાના ટેકાવતી બેઠો થયો તેને અતી ગુસ્સો ચઢયો, પણ શું કરે સહનશિલતા ધારણ કરી પલંગ ઓળંગી એક બાજુ ઉભો.

ગુસ્સો ચડયો છે. એવું જાણી તે લંપટ સ્ત્રી પોતાના કાર્યથી પસ્તાવો પામતી હોય તેવે ચેહરે દીનકરને કહેવા લાગી. માફ કરો શેઠજી તમારી ચતુરાઇ જોવા ધાર્યું હતું મારો વિચાર પાડવાનો બીલકુલ હતો નહી અને એવી ઇચ્છાએ મેં આ કૃત્ય કર્યું હોય તો મને મારા ભાઇના સમ છે હશે જે થયું તે ખાતર ક્ષમા કરી હું દાસીને માફી બક્ષવા કૃપાવંત થશો.

એવી કીંકીરી દાસીની નમ્ર માગણી છે.

એમ બોલી પગે પડી દીનકરનો ગુસ્સો શાન્ત કરવા સ્ત્રી ચરિત્ર કરવા લાગી અને બોલી કે વાહ પ્રિયતમ આમ મંગળા ચરણમાં ગુસ્સો કરશો તો આપણો સંપ લાંબી મુદત કેમ જાળવી શકાશે.

આવો બેસો મારા પ્રાણ પ્યારા આ આરામચેર તમારેજ

માટે છે તે પર બિરાજમાન થાઓ.

દીનકર બેઠો એટલે પેલીએ ગરમ પાની બનાવી ઝારીમાં ભરી દીનકરની પાસે મુકી સેન્ટની બાટલી લાવી અને બોલી.

પ્રાણનાથ આપનાં કોમળ ચરણ આ સુંદર ઝારીના ઉષ્ણ જળે ઝારવા તથા આપના શરીરને આ મનરંજક નમુનેદાર સેન્ટ ચોળવા પ્રભુએ મને ભાગ્યશાળી બનાવી દીધી છે.

પ્રીયતમ મારાપર કૃપા કરી હું દાસીની માગણી કબુલ રાખી આપ આવ્યા તે ખાતર પ્રભુનો આભાર માનવા સાથ ધારૂં છું કે જેમ મારી આ માગણી કબુલ રાખી આજે અત્રે પધાર્યા તેમજ સદાય મારી સર્વત્ર માગણી કબુલ રાખશો.

સ્વામીનાથ મને નીકલસનો હાર પહેરવા બહુ શોખ છે. ઉપરાંત છાપેલ છાયલ મને હાલ પહેરવાની જરૂર છે કારણ કે મારી એક સાહેલીનો પતી મુંબઇ રહે છે તેણે તેને માટે એક મોકલાવ્યું છે તે તેમને બહુજ શોભે છે. તો મને પણ તેવું પહેરવા મરજી થઇ છે. પ્રાણનાથ તમ વિના મારી મરજી સંપાદન કોણ કરશે એ બધું આપ અપાવશો.

એમ કહી દીનકરના પગ ઝારવા તૈયાર થઇ. પગ તરફ હાથ નાંખતાં દીનકર બોલ્યો.

દીનકર—ભગીની તમે મારા પગ હાથમાં લેવા શકિતમાન નથી.

કુલટા—હે પ્રીયતમ ભાગાની ! ખરેખર આજથી આપના સુખ દુઃખની ભાગીનીજ છું પણ આપના ચરણ ઉંચે લેવા હું શકિતવાન નથી એ શું.

દીનકર—તે એજ કે સ્રીએ પરપુરૂષની સાથ વાતચીત કરવી વ્યાજબી નથી. અડકવું એ વ્યાજબી નથી તો પગ હાથમાં

લેવા તદન ગેરવ્યાજબી કે નહિ ?

કુલટા—સ્વામીનાથ એવું વ્યાજબી ગેરવ્યાજબી આ જમાનામાં જોવાય ખરૂં.

દિનકર—કેમ નહી આપણે આ જમાનામાં કયા અવતારમાં છીએ.

કુલટા—સ્વામીનાથ મનુષ્ય અવતારમાં.

દીનકર—ત્યારે મનુષ્ય વ્યાજબી ગેરવ્યાજબી નહીં જુવે તો શું ઢોર જોશે.

કુલટા—પ્રાણનાથ એ ટાયલાં જવા દોને.

દીનકર—તે ટાયલાં છે.

કુલટા—હાજ તો એમ કહી દીનકરના પગ નજદીન આવે છે અને કહે છે સ્વામીનાથ દડ્ડા રહેવા દયો હવે જલદી મને આપના પગ ઝારી મરદન કરવા રજા આપો.

દીનકર—નહી મારા પગ ઝારનાર તથા મરદન કરનાર પ્રભુએ મને બક્ષી છે તેને તરછોડી હું અત્રે આવ્યો છું તેનું શું થતું હશે, તેનો વિચાર નહીં કરતાં ઉલટી તેની જગ્યા બીજીને બક્ષવી તે હું વ્યાજબી માનતો નથી. ઉપરાંત મારા પત્નીવ્રતપણાને એબ લગાડવા લેશ માત્ર ખુશી નથી.

કુલટા—હવે જાણ્યું તમારૂં પત્નીવ્રત ઠાલા ગાંડા શું થાઓ છો પત્નીવ્રતને પતીવ્રત તે બધું તમારૂં અંગ્રેજી શાસ્ત્રી જવા દોને.

દિનકર—બેન સમજો અને તમારી અધુરી ગૂજરાતી કેળવણીને જ્ઞાનનાં પુસ્તકો વાંચી પુરી કરો તો મારા ઉપલા સઘળા વર્ડ ગુજરાતીજ છે.

કુલટા—સ્વામીનાથ એવાં ટાયલાંથી હું કંટાળા ભરેલી છું આપની મુખમુદ્રાએ મને થોડા દિવસથી ઘેલી બનાવી દીધી છે અહો ચંદ્રવદન સુંદર પુરૂષ તમને જોયા પછી મારા શરીરમાં રોમ રોમ કામદેવ વ્યાપી રહ્યો છે આપ અહીં તે શાન્ત કરવા પધાર્યા જેથી મારો અવતાર સફળ

થયો સમજાું છું. સુંદરવદન ચટકતી ચાલવાળા તાહરી ચાલ પર હું આફ્રિન ફીદા છું. સુકોમળ તાહરા શરીરની કાન્તિ પર વારી જાઉં છું. કોમદેવના અવતાર મ્હારા શરીરમાં નસોનસ કામ ઉછાળા મારી રહ્યો છે સ્વામીનાથ આલીંગનરસ લેવાને પ્રેમરસ દેવા મારૂં હૃદય અધીરૂં બની ચૂકયું છે પ્રીયતમ તાહરા અધરોષ્ટનું મને હવે ત્વરાથી એક પ્રેમચુંબન લેવા દે આમ બોલે છે એટલામાં એક રજપૂત ખુની શમશેરથી હોલમાં દાખલ થયો કુલટાના રંગમાં ભંગ પડયો તે ભય પામી બીજા હોલમાં ચાલી આવનારને દીનકરની ગરદન પકડી શમશેર ઉગામી બોલ્યો વેવલી જાત વણીક પુત્ર સિંહના કોતરમાં શિયાળ જાય તો સિંહની ક્ષુધા શાન્ત કરે નાગના ઘાતમાં ઉંદર જાય તો નાગ તેનું સુખેથી ભક્ષણ કરે તેમ તું પણ માહરા પંજામાં આજે પકડાઇ પડયો.

તું જાણુતો નહી કે આ ગોહીલ દોલતસીંહની રાખેલી છે આ ગામમાં જેટલી રૂપાળી સ્ત્રી છે તેને સુખેથી ભોગવવા હું પરવાનો લઇ બેઠો છું આ સંસ્થામાં મારી હાક કેવી લાગે છે.

લે હવે મારી ચળકતી શમશેરને તાહરા શરીરને ભોગ આપું છું થોડા દિવસથી મીયાનમાં રહી તરશી તરવારને તાહરા રૂધીરનું પાન કરાવું છું. એમ કહી જોસથી તલવારનો જબરો ઘા કીધો ખુન ખુમ પડી પોલીસ અંદર દાખલ થયા.

ભાગ ૧ લો સમાપ્ત.

આ વાર્તાનો અધુરો રહેલો બીજો ભાગ જરૂર વાંચો.

યોગની ચાવી

તથા

દેશી અને ઇંગ્રેજી જાદુઇ વિદ્યા.

યોગવિદ્યાને લગતાં ગુજરાતીમાં બિલકુલ પુસ્તકો છેજ નહિ. તેથી યોગનો અભ્યાસ કરનારાઓને ઘણીજ અડચણ વેઠવી પડે છે. તેથી એ વિદ્યાનો અભ્યાસ કરનારાઓને ઘણીજ અડચણ વેઠવી પડે છે. તેથી એ વિદ્યાનો અભ્યાસ કરનાર યોગ સબંધિ જોઇતી માહેતી સાદી અને સરળ રીતે મેળવી શકે એ હેતુ ધ્યાનમાં રાખી એ યોગની ચાવી નામનુ પુસ્તક તૈયાર કરાવ્યું છે. એમાં નિચલા વિષયનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

(૧) વૈરાગ્ય પ્રાપ્તિનો ઉપાય (૨) એકાગ્રતાનું લક્ષણ. (૩) મંત્રનો પ્રભાવ. (૪) પ્રાણાયામ. (૫) યોગ માર્ગનાં વિઘ્નો. (૬) યોગના અભ્યાસમાં જોઇતાં સદ્ગુણો (૭) શરીરોની શુદ્ધતા. (૮) વૈરાટ સ્વરૂપ. (૯) મેસમેરીઝમ. (૧૦) વામ માર્ગની વિદ્યા. (૧૧) હિપનોટીઝમ. (૧૨) મસ્તક વિદ્યા. (૧૩) સ્પીરીરચુએલીઝમ (૧૪) મેન્ટલ ટેલીપથી. (૧૫) ત્રિકાળ જ્ઞાન. (૧૬) હાજરત ભરવાનો હુન્નર. ઉપર મુજબ સોળ વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. પાનાં ૧૪૪ કીંમત ફકત રૂ. ૧-૦-૦. ટપાલ ખર્ચ સાથે.

જ્વરવિનાશક ટીકડિ.

ફ્કત ૭ ટીકડીથી આરામ

આ ટીકડી શરદીના, આંતરીઆ, મેલેરીઆ, જીર્ણજ્વર, વિષમ જ્વર, સન્નિપાતજ્વર, ત્રીદોષજ્વર તથા પ્લેગ અને ઇન્ફ્લુએન્ઝા જેવા મહાન જીવલેણ તાવને માત્ર ૭ ટીકડીથીજ હઠાવે છે. તેમજ અશક્તિ મટાડી જઠરાગ્નિ પ્રદીપ્ત કરી દસ્ત સાફ લાવી શરીરને તન્દુરસ્તી બક્ષે છે

તેમજ મેલેરીઆની સીઝનમાં વર્ષા તથા શરદ ઋતુમાં એકાન્તરે એક એક ટીકડી સવારમાં ચા અગર પાણી સાથે લેનારને મેલેરિઆદિ તાવની દહેશત રહેતી નથી તથા કોઇપણ ઋતુના તાવને માટે અકસીર છે.

આ ટીકડી તાવ હોય અગર ના હોય તો પણ ગમે તે સમયમાં લઇ શકાય છે કીં ટીકડીઓ ૧૦૦ની શીશીનો રૂપીઓ ૧॥.

વાપરવાની રીત—મોટા માણસે દિવસમાં ત્રણ વખત સવાર બપોર અને સાંઝ એક એક ટીકડી પાણી અગર દુધ સાથે લેવી માસ ૬ થી એક વરસના બાળકને ત્રણ વખત થઇ એક ટીકડી આપવી. એક વરસથી પાંચ વરસ સુધીનાને ત્રણ વખત થઇ બે ટીકડી આપવી.

ઇન્ફ્લુએન્ઝા પ્લેગ અને ઢુંટીયાના તાવમાં બોમ્બે પ્રેસીડન્સીના ઘણા ડી. લો બોર્ડો તથા તાલુકા લોકલ બોર્ડો તથા મ્યુનીસીપાલીટીઓ તરફથી આ ટીકડીઓ હજારો ગરીબોને વ્હેચવા માટે ખરીદાય છે અને તેની અસરનાં સરટીફીકેટ અમને મળતાં જાય છે.

મળવાનું ઠેકાણું:—	એજન્ટ:—બુકસેલર
વૈદ્ય જગન્નાથ જી. દ્વિવેદી	સાકરલાલ બુલાખીદાસ
આયુર્વેદિક ફાર્મસી—નડીઆદ	બાલાહનુમાન પાસે—અમદાવાદ

•

ડાએરીઆ પીલ્સ DIARRHOEA PILLS

(ઝાડા મરડાની ગોળી)

સંગ્રહણી (ગળતી) માટે અકસીર દવા.

બોમ્મે પાણી વીકારથી લાગુ પડેલાં દરદ. ઝાડા અતીસાર સંગ્રણી (ગળતી), જુનો મરડો, લોહી, ઝાડો, આમ, આંતરડાં તથા હોજરીનાં દરદોથી રીબાતાં દરદીઓને યકૃત (લીવર) નળબંધ વાયુ, ચુંક, આફરો, શ્વાસનુ ચડવુ અશકતી મટાડી પાચન ક્રીયા વધારી શરીરમાં તાકાત લાવે છે. વાપરી ખાત્રી કરો.

કીંમત શીશી એકનો રૂ. ૧ાા) પો જુદુ.

વાપરવાની રીત—સવાર બપોર સાંજ એક ગોળી લેવી છોકરાને અડધી ગોળી પાણી દુધ અગર છાસ સાથે

તા. ક. આ દરદીએ હલકો ખોરાક છાસ અગર દુધ સાથે લેવાથી ગમે તેવો સંગ્રણી અસાધ્ય હોય તો પણ મટાડે છે. તે ઝાડા તથા મરડાને એકજ દિવસમાં નાબુદ કરે છે.

એસેન્ઝોલ.

મોટા મોટા ડાકતરો વૈદો અને હકીમો દવા કરતાં છતાં નહિ મટેલાં ગમે તેવા જુનાં ખરજવાને અમારૂ એસેન્ઝોલ એકજ અઠવાડીઆમાં જડ મુળથી નાબુદ કરે છે; ખરજવા માટે એસેન્ઝોલ એ એકજ ઉપાય છે. વાપરવાથી ખાત્રી થસે સવારસાંજ બે વખત આંગળી ઉપર લઇ ચોપડવુ, જરા ઘસવું ને બીજે દિવસે સવારમાં ધોઇ સાફ કરી ચોપડવુ ચોપડયા પછી આંગળી ધોઇ સાફ કરવી કીંમત શીશી ૧ નો ૧–૮–૦ પોસટેજ જુદુ.

તા. ક. કોવારો તથા ખસ દાદર તો માત્ર જલદીથી નાબુદ કરે છે

ચ્યવન પ્રાશ અવલેહ [જીવન]

સ્વાદિષ્ટ ચાટણુ તેમાં નિર્ભયપણે વાપરી શકાય છે, બાળક સ્ત્રીઓ તથા પુરૂષો સર્વને ગુણકારી છે જીવનનું સેવન કરનારને નિરોગી બનાવે છે શરીરમાં નિરોગીપણાના તત્વો વધારી લોહી તથા વીર્ય વધારી નબળાઇ, પાંડુ ખાંસી, અમ્લપીત, વંધ્યાદોષ નપુષકત્વ તથા ધાતુ વિકાર દરદો સુધારી મટાડવામાં આ કેસરી જીવન સર્વોત્તમ હોવાનો દાવો કરે છે કીં. રતલ ૧ ના રૂા ૩ પોસ્ટેજ જુદુ.

વાપરવાની રીત—બાળકને રૂા ૦। ભાર; તેથી મોટા બાળકને રૂ. ૦।। ભાર તેથી મોટા માણસને રૂા ૧ થી ર ભાર સુધી સવારમાં એક વખત જીવન સાથે ૦। શેર દૂધ પાવુ ને નાના બાળકને તેની રૂચી પ્રમાણે દૂધ પાવુ કંઈ હરકત નથી.

કર્ણીક તેલ. (કાનના દરેક રોગ ઉપર)

કાનની બહેરાસ કાનનો સોજો, કાનનું પાકવું, (વહેવુ) રસી નીકળવી, શુળ, સણકા મારવા કાનની અંદર ફોલ્લી થવી કે કાનમાંથી પરૂ, લોહી, કે પાણી નીકળવુ વગેરે દરેક કાનના રોગ માટે અકસીર તેલ છે, સવાર સાંજ કાનમાં બે બે ટીપાં પાડવાં કીંમત શીશી એકનો રૂ. ૧–૦–૦

જવહર જુલાબ

તાવની શરૂઆતમાંજ આ ગોળીની અસરથી પેટ સાફ થઇ જાય છે. અને તાવ હલકો પાડે છે આ ગોળી નબળા તેમજ ચુક આંકડી વગેરે કોઇ પણ દરદ થયા સીવાય પેટમાંથી પુઃતો ખુલાસો થઇ જાય છે અને બીજે જે જે સ્થિતિમાં જુલાબ લેવાની જરૂર જણાય ત્યાં આ ગોળી ઘણી ઉપયોગી છે તેમ પેટમાંથી કૃમી વગેરે સાફ થપ જાય છે. શીશીની કીં. ૧-૦-૦

કફ પીલ્સ (ખદીરાદિ ગુટીકા) COUGH PILLS

ઉધરસ. સસણી. ઉંટાટીઆની ઉધરસ સળેખમ તથા છાતીના બીજા દરદોમાં અને સાદ બેસી ગયો હોય ત્યારે આ ગોળી દીવસમાં ત્રણ ચાર વખત એક એક ગોળી મોંમાં રાખવાથી રસ ચુસવાી (ગળવાથી) એકદમ આરામ થઇ જાય છે. તેમજ દમ શ્વાસ ક્ષયની ઉધરસ પણ આ ગોળીના સેવનથી નાબુદ થઇ જાય છે. સ્વાદીષ્ટતથા રૂચીકરનાર અને મુખની દુર્ગંધી દુર કરનાર છે શીશીનો રૂા.૧-૦-૦ પો. જુદુ.

લીવર પીલ્સ.

યકૃત લીવર (બરોલ) જીર્ણ જવર અશકતી શરીરની ફીકાશ પાન્ડુ રોગ શ્વાસનુ ગડનુ વગેરે આ લીવર પીલ્સ થોડા સમયમાં મટાડી શકતી લાવે છે.

શરીરના સોજા પેટ તથા પેઢાનુ દરદ બરોલ લીવર હોજરીનો સોજો તથા દુખાવો એકદમ ગટાડે છે ને શરીરમાં શકતી લાવી લાલચોર બનાવે છે કીમત શીશી ૧ નો રૂ ૧-૦-૦

વાપરવાની રીત—બાળકને સવાર બપોર સાંજ અડધી અડધી ગોળીને મોટા માણસને દીવસમાં ત્રણથી ૭ ગોળી આપી શકાય છે.

પ્રદરારિ લોહ (સ્ત્રીઓ માટે શક્તિની દવા)

સફેદ પ્રદર લોહીવા ગર્ભાશયનો સોજો, દુખાવો, ઋતુનું સાફ ન આવવું, અનિયમિત આવવું, ગર્ભ ન રહેવો, સુવારોગ તાવ ખાંસી, હાથ પગે ચુંચારો, પેસાબમાં કળતર, હાથ તથા પગના તળીયામાં થતી બળતરા, દાહ, રતવા માથાનો અને કમ્મરનો દુખાવો શરીરે ફીકાશ તથા બેચેની વગેરે દર્દો માટે ઘણીજ અકસીર દવા તેમ કસુવાવડ થતી મટાડી ગર્ભાશય સુધારી વંધ્યત્વ દુર કરે છે, તેમજ સંગ્રહણી, અતસાર મટાડી દસ્ત સાફ લાવે છે. બળ. બુદ્ધિ; કાન્તિ તથા શરીરની સુંદરતા વધારનારજ આ દવા જેવી બીજી એકે દવા નથી.

વાપરવાની રીત—સવાર સાંજ ચોખાના ધોવણમાં એક એક ગોળી લેવી. કીંમત ડબી ૧ ગોળી ૩૨ ના રૂ ૧)

ખુની હર્ષ અને દુજતા મસાનો મલમ

વાઢકાપ, આગ અગન કે બળતરા કે બીજી કોઈપણ જોખમદારી સિવાય માત્ર આ હર્ષનો મલમ ચોપડવાથી જડમુળથી નાબુદ કરે છે મલમ જરા આંગળી પર લઈ હર્ષ ઉપર દિવસમાં બેત્રણ વખત ચોપડવો તથા જરા જરા ઘસવો જેથી હર્ષ તદ્દન ચીથરા જેવા થઈ નાબુદ થશે. કીં. ડબી ૧ નો રૂ. ૧–૮–૦

કંઇપણ ઇજા વગર હજારો દરદીઓને આરામ થાય છે.

મળવાનું ઠેકાણું:—	એજન્ટ:—બુકસેલર
વૈદ જગન્નાથ જી. દ્વિવેદી	સાકરલાલ બુલાખીદાસ
આયુર્વેદિક ફાર્મસી-નડીઆદ	બાલા હનુમાન પાસે-અમદાવાદ.

(ક્ષયહર સિરપસ્ટૅમીના)

આ સીરપ નામ પ્રમાણે ગુણ બતાવે છે, આ સરબત શાસ્ત્રીય રીતે વનસ્પતિથીજ બનાવેલો છે લાંબા વખતનો હાડ જ્વર વિષમ જ્વર, હાથ, પગ, બરડો, ખભાનું કળતર તથા હાથપગની બળતરા શ્વાસ; ક્ષય, દમ, ધાતુ ક્ષય, ફેફ્સાનો ક્ષય, લોહીનું કફમાં આવવું છાતીની મુંઝવણ, ગભરામણ તથા દુખાવો, સળેખમ કફનું વારંવાર પડવું તથા થુંકવું અગર કફની જગ્યાએ પીણુવાળો અગર પીળો કફ આવવો વગેરે ક્ષયહર સીરપનું સેવન કરવાથીજ આરામ થવા માંડે છે **વાપરવાની રીત**—દિવસમાં ત્રણ વખત પાંચ પાંચ ટીપાં દુધમાં નાખી પીવી, પરેજમાં તેલ મરચું, ખટાશ બંધ કરી દુધ અને ભાત ખાઇ આ સીરપનું સેવન કરનારને ગેરન્ટીથી ખાત્રીપૂર્વક ઉપલા દરદો મટે છે, શીશી ૧ નો રૂ. ૨—૦—૦

૧ શુદ્ધ કસ્તુરી, કેસર, બરાસ, ચંદ્રોદય, રસસીંધુર, અમ્બર સાચા મોતી વગેરે ઉતમ ઔસધો વ્યાજબી ભાવથી ખાત્રીલાયક મળશે

૨ તેલો લીમડાની લીમ્બોળીનું તેલ માલકાંકણીનું તેલ, સુખડ નું તેલ, અળસીનું તેલ, છાલ મોગરીનું તેલ, બદામનું તેલ, વગેરે દરેક જાતનાં શુદ્ધ તેલો વ્યાજબી ભાવથી મળશે.

૩ દ્રાક્ષાસવ, કુમારીઆસવ, લોહાસવ, કુટજારીષ્ટ વગેરે આસવો તથા અરીષ્ટો વ્યાજબી ભાવથી મોકલવામાં આવશે.

૪ વાસાસવ, ચ્યવન પ્રાશ અવલેહ, અભયામલકી, વગેરે અવ લેહો ચુર્ણો, ગોળી . ળ

પ્રમેહ માટે ચંદ્ર પ્રભા ગોળી

આ ચંદ્રપ્રભાના સેવનથી દરેક જાતના પ્રમેહ લાંબા વખતના જુના પ્રમેહ, ચાંદી વગેરે-ને જડમુળથી નાબુદ કરે છે. તોલા ૧ના રૂા. ૧-૦-૦ સવાર સાંઝ એક એક ગોળી ગળો, ગોખરૂં તથા આ-મળાં (રસાયણ ચુર્ણ) તો. ૧ને સાંઝે સવારે તોલા ૫) પાણીમાં પલાળી મુકવું આ ગોળી ઉપર તે પલાળેલું પાણી ગાળી મધ તો. ૦।। નાખી પીવું જરૂરથી જુનામાં જુનો પ્રમેહ ખાત્રીથી મટી જસે

રસાયન ચુર્ણ:—ગળો, ગોખરૂ આમળાં સરખે ભાગે લઇ ખાંડી વસ્ત્રગાળ કરવુ.

ધાતુ સંજીવન TONIC PILLS

આ ગોળી લેવાથી ગમે તે કારણથી ગુમાવેલી તાકાત પાછી લાવે છે; પુરૂષાતન કાયમ રાખે છે તેમજ વીર્ય વિકારના તમામ વ્યાધિઓને મટાડે છે અને વીર્યને ઘટ્ટ બનાવી ખરૂં પુરૂષાતન આપે છે. ખરી મરદાઈ આપનાર અને ફીક્કા પડી ગયેલા લોહીમાં ઉપયોગી તત્વો ઉમેરી શરીરને લાલચોળ બનાવનાર આ ગોળી વાપ-રવાની અમારી ખાસ ભલામણ છે. પરેજીની જરૂર નથી,

વાપરવાની રીત—સવાર સાંજ એકેક ગોળી કકડા કરી પાણી અગર દુધ સાથે લેવી, પરંતુ ખટાશ અને તેલ બંધ કરનારને એકજ સીશીથી પુરેપુરો લાભ મળે છે.

કીંમત ડબી ૧ ગોળી ૩૨ ના રૂ. ૧-૦- પેકીંગ પોસ્ટેજ જુદું.

ત્રણસો અડસઠ પાનાનું દળદાર પુસ્તક

જાદુ કળા સંગ્રહ.

(સચિત્ર.)

આ ચમત્કારી પુસ્તકમાં મંત્ર સાધવાની રીત, વનસ્પતી સાધન, આત્મરક્ષા, બીછી, સ્પાદાશીશી. તાવ, નજર, [illegible], ચક્ષણી ડાકણી, શાકણી ભુતાદીક કાઢવાના, મુઠ વાળવાનો મંત્ર, સાપનું ઝેર ઉતારવાના મંત્ર, વશીકરણ મંત્ર [illegible], [illegible], પીર, આગીઆ, વૈતાળ, [illegible] પુરૂષ વગેરેના ક્ષેત્રપાળ, આજ- પુણાં દેવ, ભૂત પિશાચોની, [illegible] [illegible] [illegible] મંત્ર, [illegible] કરવા વનસ્પતી [illegible] [illegible] [illegible] મંત્ર. વગેરે સંખ્યાબંધ મંત્રો સમાવ્યા છે. તમજ પાંજરામાં પક્ષીઓ દેખાડવાં, ટોપીમાં ફુલ ઉગાડવાં વગેરે ઘણી જાતના જાદુના ખેલો ઉપરાંત, શીવલીંગ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] પ- જોતા તથા પાણી [illegible] રીત, [illegible] [illegible] રીત સાપનો [illegible] બનાવવાની રીત, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] બનાવવાની રીત વગેરે [illegible] [illegible] [illegible] આવી છે. કી. રૂ. ૧-૮-૦

બુકસેલર સાકરલાલ બુલાખીદાસ.

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

આ ડીબાચો બાબુ પ્રી. પ્રેસમાં છાપ્યો. ઠે. રીચીરોડ--અમદા